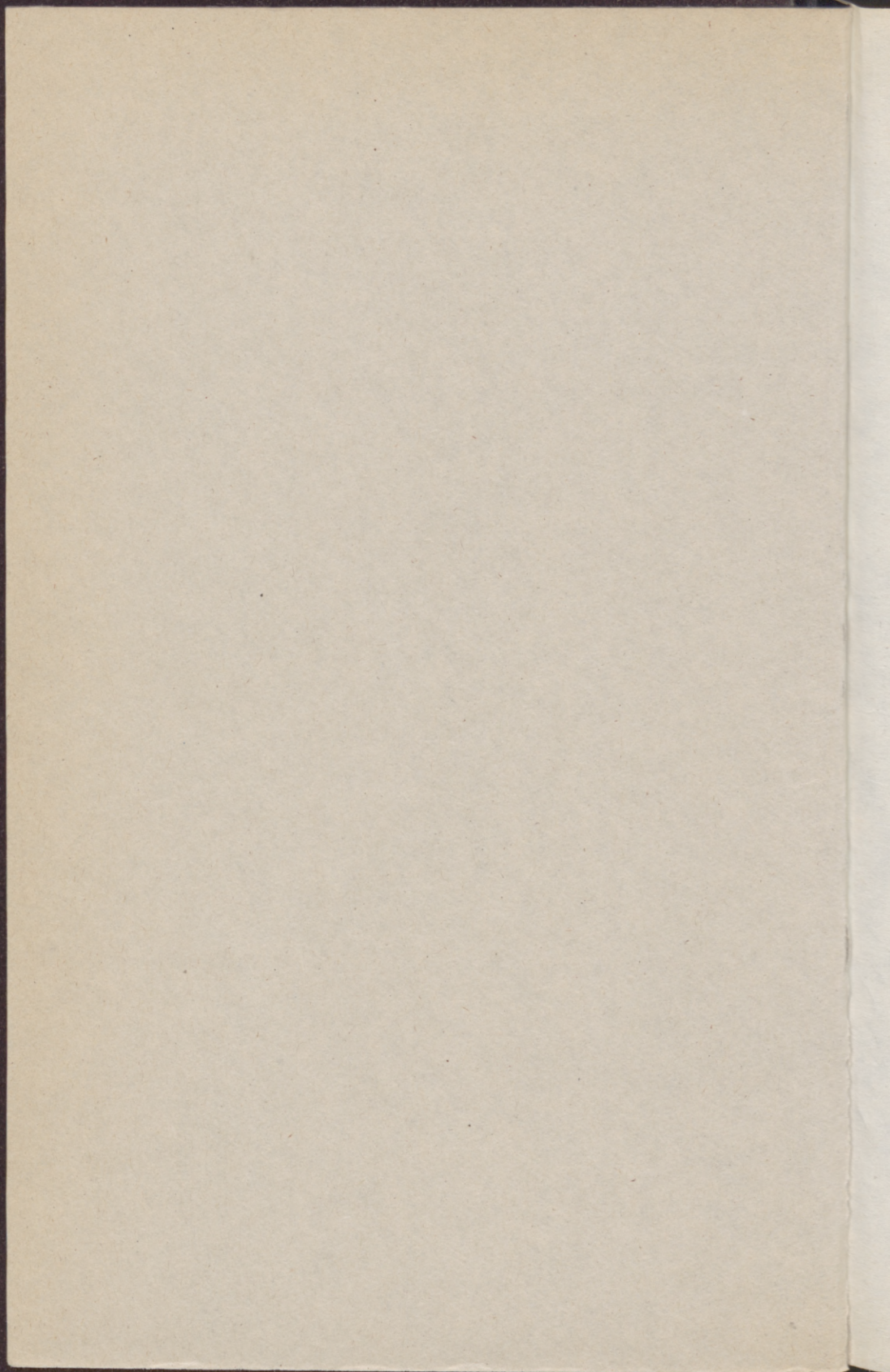

MC
111.600

Ancsel Éva

Bekezdések az emberről

Ancsel Éva
**Bekezdések
az emberről**
1987—1991

HIBISZKUSZ KÖNYVKIADÓ

1991

© Ancsel Éva, 1987, 1989, 1991.

ISBN 963 7529 01 2

MC 111.600

1991

Kiadja: a Hibiszkusz Könyvkiadó

Szerkesztette és felelős kiadó: Dr. Kende Péter

Művészeti szerkesztők: Pálvölgyi Éva és
Nagy István

Bekezdések
1987

De hogyis ková-
csa az ember a
sorsának! Bár ez
a févadás is ki-
becsje az igazsá-
gól emuik, hogy
a sors vasból
vagy - lepedék
vasból...

I.

Dehogys kovácsa az ember a sorsának! Bár ez a tévedés is kifecseg az igazságból annyit, hogy a sors vasból van — legalább vasból. Arról már nincs fogalmunk, hány fokra izzított állapotban lehet valamit kezdeni vele, s arról sem, van-e ilyen hőfok egyáltalán.

II.

Egy kiváló emberpéldányt a gyarlóságai is föl-ékesítenek, ami persze nem igazság, mégis rendben van így. Az erények viszont nem díszítenek fel senkit, csak gyanússá tesznek.

III.

Hogy mi az igazság, az nagyon fontos. De hogy kinek van igaza, az csaknem érdektelen. Mégis e körül folyik a vér.

IV.

Eredendő bűn volt ez is: összekötni az igazságot és a vért.

V.

Az ember olyan lény, akinek meg se kottyán hét év várakozás, ha tudja, hogy Ráchel vár rá a hetediknek a végén. Még újabb hét évre is telik. Ha viszont nincs róla fogalma, hogy hová is rohan és minek, akkor azt sincs türelme kívárni, míg a közlekedési lámpa zöldre vált.

VI.

Jákob hét évet várt Ráchelre, s amikor eljött az éjszaka, nem vette észre, hogy nem őt tartja a karjaiban. Becsapták volna az érzékei? Az érzékek nem szokták becsapni az embert, vagy ha igen, ez elhanyagolható az ezerféle más megtévesztéshez képest. Különb is, az érzékek talán nem jelentik magát az embert — ez esetben Jákobot?! Ővele az történt, hogy bekerült egy rosszul megvilágított helyiségbe — ha egyáltalán volt ott világítás —, közelebbről egy gyönyörökkel teli csapdába, és megesett ez vele ama hosszú, türelmes várakozás után.

Ki merné megkérdezni, miért nem tépte ki magát Lea karjai közül, vagy miért nem hozott fáklyát, hogy megnézzze: kinek az arcát viseli gyönyöreinek társa?

VII.

Az ember olyan lény, aki képes önmagát „szükségét végző vadállathoz” hasonlítani. Továbbá képes ezt versben tenni, betartva a poétika szabályait — rímbe kényszerítve a „vadállat” szót.

A szükségét végző vadállat kiszolgáltatott és nyomorúságos. Az ember, aki hozzá hasonlítja magát, ugyanezt akarja állítani önmagáról. De nem sántít itt valami? El lehet hinni ezt az állítást annak a lénynek, aki ilyen hasonlatot alkot?

VIII.

A köveknek mérhető a teherbírásuk. De még a legegzaktabb statikai mérések sem egészen megbízhatóak. Talán azért, mert a köveknek is van egyéniségük? Ráhagyással épülnek ezért a házak és a hidak, hogy össze ne omoljanak.

Az emberek teherbírása nem mérhető és nem előre látható. Vannak emberek, akikről azt hisszük, hogy testben-lélekben gyöngék, mégis elviselnek végtelen időközön át végtelen sok megpróbáltatást.

Aztán eljön a nap, amikor, úgymond, már minden rendben van, és valaki megkérdezi tőlük egy ismerős utcán: — „Hát te túlélted?” — Nincs a kérdésben semmi, de semmi. Talán csak egy kis meghökkenés, ami végül is jogos — de lehet, hogy ez lesz az a perc, amikor az ember hosszába-keresztbe-haránt megreped.

IX.

Az ember olyan kíváncsi lény, hogy nincs az a reménytelenül hosszú és kényelmetlen kötélhágcsó, amin föl ne mászna, hogy belessen egy ablakon, de ismerni nem akarjuk a másikat — azt már nem, mert annak kiszámíthatatlan következményei vannak.

X.

Képes-e az ember meleg kabátját egy másik átfagyott emberrel, akár egy vadidegennel is megosztani? Igen, ha elég nagy a kabátja. De szerencsére ettől még nem lesz belőle szent, mint ahogy Tolsztoj gondolta.

Ó, milyen pesszimista volt!

XI.

Kihez hasonlít inkább az ember: Júdáshoz avagy Jézushoz?

Egyikhez sem.

Az ember leginkább talán mégiscsak Pilátushoz hasonlít. Pilátushoz, mert jobbára úgy keveredik a dolgaiba, mint ő. Csak úgy belekeverül. Mert fáradékony, fejfájós és mosná kezeit — ami nem szokott sikerülni.

XII.

Az ember olyan lény, akinek többnyire azért nem tiszták a kezei, mert folyton mosná őket. De a természetben van annyi tisztesség: inkább elapadnak a vizek, csakhogy mi, Pilátusok, ne moshassuk a kezünket.

XIII.

Az öröm komoly dolog — halálosan komoly. Nem azért van kevés örömünk, mert komolytalanok vagyunk?

XIV.

Van egy kifogásom az atomfegyverek ellen. Nem engedik, hogy az emberölés olyan nehéz testi és lelki munka legyen, amitől hány és vért vizez az ember, de még ha rá se ránt napközben arra, hogy mit csinál, akkor legalább éjszakára lesz impotens.

XV.

Több kifogásom is van az atomfegyverek ellen. De azok szóra sem érdemesek.

XVI.

Micsoda század ez, amelyben majd mindent tudunk a fennkölt szabadságról, a szabadon vállalt halálról, a rácsok mögé zártak szabadságáról, és még mindig nem lázad föl a szó, és senki nem meri megkérdezni, egy gyerek sem akad, aki fölemelné az ujját az iskolában, hogy megkérdezze: — „Tessék mondani, tanító úr: és jó az a szabadság, hogy annyian halnak meg érte?”

XVII.

A Júdások és tallérai arra vallanak, hogy a történelem dramaturgjai primitívek, mert mindaz, ami megtörténik, menne a nyikorgó Júdás-ex-machinák nélkül is. De hol lenne akkor az, akit gyűlölni lehet mindezért? Attól félek, nem is a történelem dramaturgjai primitívek...

XVIII.

A kultúrhéroszok minden mitológiában kópék voltak, de ha az, amit tettek, csínytevés, akkor még mindig tisztázandó, hogy az isteneik avagy a halandók ellen követték-e el? Hogy istenek büntették őket érte? Az nem bizonyít semmit.

XIX.

Azt szoktuk mondani: az emberek oly távol vannak egymástól és oly végtelenül különbözőek, hogy semmit sem lehet állítani, ami érvényes lenne, érvényes lehetne egy amerikai cég ügynökére csakúgy, mint egy japán nemesemberre.

Biztos, hogy ez így van? Biztos, hogy a harakirinek semmi, de semmi köze annak az agyonalázott amerikai ügynöknek a halálához, aki magas összegért biztosított gépkocsijával önként rohant a halálba, hogy mégiscsak maradjon valami kis vagyon a családnak, de inkább a hír és az emlék, hogy „nem volt akárki”?!

XX.

A sorsnál fennköltebb alibi nincs. És nem is csak számunkra, halandók számára. A görög istenek — az olümposziak — is a moirákra hivatkoztak, ha már nagyon elszégyellték magukat az emberek előtt.

Újabbban — filozófusok közreműködésével — a világ szokta közzétenni, hogy nem tehet semmiről, mivel elhagyták őt az istenek.

XXI.

A másik emberrel általában a világon semmi más bajunk nincs, csak az, hogy ő *másik*. Neki is látunk többnyire, hogy ezen változtasunk. Megpróbáljuk saját képünkre formálni, ami már az istennek sem sikerült, de abból azért annyi baj nem származott, mint a mi hasonló kísérleteinkből. Ehhez a művelethez ugyanis éles faragószerszámok kellenek, kegyetlen csonkítások és protézisek. Tudom, hogy lehetetlen, de van egy parancsolat, amelynek betartását nem tartanám utolsó dolognak. Az pedig így hangzana: „Ne állítsd magadat bálványként mások elé, s ne kívánd, hogy előtted hódoljanak!”

XXII.

A jellemnek — ha van ilyen — csak legfontosabb dolgainkba nincs beleszólása.

XXIII.

Nem állítom, hogy soha nem győzhetett még az igazság. Ez előfordulhatott. De az már nem, hogy föl is állt volna a győztesek dobogójára — oda, ahol minden záptojás eltalálhatja —, hanem ha győzött, hát észrevétlenül távozott a legeldugottabb hátsó kapun, ahová hívei vezették szorongva. Lehet, hogy ezért nincs adatunk arról, hogy előfordult-e már ilyen, s ha igen, akkor hol és mikor?

XXIV.

Ha az igazság nem is szokott győzni — vagy nagyon ritkán —, azért még minden igazságtalanságon fel kell háborodni, mert ha mindenki vállat von, nem áll meg a lábán a világ.

XXV.

A kaleidoszkóp egyszerű és bámulatos. Elég, ha tíz különböző alakú, más-más színűre festett üvegdarabkát helyezünk el benne, mielőtt lezárnánk. A tükörrendszer elvégzi a dolgát. Aztán megrázhatjuk tízszer, tízezerszer — és soha többé nem fogjuk látni ugyanazt a mintázatot.

Az ember nem egyszerű, de bámulatos. Őbenne nem tíz, nem is tízezer, és nemcsak más-más alakú és színű üvegdarabka van elhelyezve. Különbözik is, az ember nem lezárható, mint egy kaleidoszkóp, ezért folyton-folyvást belékerül valami új, és mégis van egy ismeretlen pillanat, amikor végérvényesen rögzülnek benne a tükrök. S ama nem megszámlálható, se alakjuk, se színük szerint nem csoportosítható elemek most már bármilyen mintába rendeződnek is, nincs többé az a rázás, amely benső szerkezetüket szétdobhatná. Minden embernek megvan a maga tükörrendszere, ami csak a sajátja.

Lehet, hogy ez adja a személyiség fundamentumát? S ezért lehet egyetlen egyszínű üvegdarabkának is ezerféle mintázata ezer emberben?

XXVI.

Senki se merje azt állítani, hogy ő soha nem tudna embert ölni, míg nem volt ott, abban az égő templomban, az égő ikonok közt, ahol Andrej Rubljovval az megtörtént.

XXVII.

Az erény papjai kevélyek, mégse szabad komolyan megorrolni rájuk, mert az ő gögjüknek is vége, mihelyt utoléri őket egy fogfájás.

Hogy miért éppen fogfájás? Mert egy szívrohamban van némi méltóság, lévén közelebb a halálhoz.

XXVIII.

Akárhogy forgatjuk, azért Lábán mégiscsak becsapta Jákobot. Hogyan lehetséges, hogy ebből mégse lett komoly perpatvar? Jákob föl-tette méltatlankodó kérdését; Lábán pedig a hagyomány szavával válaszolt: — Lea volt az elsőszülött —. Ennyi volt az egész. Nem sér-tődött meg senki, és nem hangzott el szemre-hányás, mert mindenki tudta magyarázkodás nélkül is, hogy így volt ez rendjén, az idősebb lánynak járt az első éjszaka.

De se a hagyomány, se a törvény igazolása nem lett volna elég, hogy Lea megalázása meg nem történt legyen. Ezért, hogy kiegyen-líttessék, aminek ki kell egyenlítődnie, az ő méhének adatott meg először a termékeny-ség, és Ráchelnek csak később.

XXIX.

Minden jelentős felismerés lavina-effektussal jár: egyik bizonyosság a másik után omlik össze tőle. Egyáltalán nem csoda, hogy néha maga a fölismerő is jobban szeretné, ha elakadna torkán, amire rájött. De ilyenkor már késő. A fölismeréseket valahol az elménkben kellene feltartóztatni vagy letartóztatni. De kinek?

Hogyhogy kinek? Talán nem akadt még vállalkozó?

XXX.

Ha valaki szisztematikus rendben elő tudja adni, hogy mely okokból kifolyólag s milyen indokok alapján szereti azt, akit szeret: az vagy úgy hiszi, hogy a jól nevelt embernek így kell beszélnie, vagy sohase szeretett.

XXXI.

Az akut szeretet nem tűri a szellemességet. Lehet, hogy ilyenkor az agyműködés is gátolt?

XXXII.

Aki szeret egy embert, az megeszi a főztjét akkor is, ha odakozmált. S ez teljesen racionális, hiszen úgy gondolja, hogy a másik ember lelke fontosabb az ő gyomránál. Különben is, a lélek a legfontosabb testrész.

XXXIII.

Az emberi lényről elég sok mindent meg lehet tudni, ha ismerjük a történeteket, amelyeket ősidők óta mesél — ha még mesél.

Amíg van történet, addig nincs veszve semmi. Mert addig van múlt, sőt emlékezés — van olyan emberi lény, aki át akarja adni másoknak, amit megélt vagy maga is hallott. Amíg van történet, addig majd' minden van, ami fontos. Addig van vágy, mert mi másról szólna egy történet, mint arról, hogy valakinek van egy vágya, ezért indul útnak, ezért képes boszorkányokat és megközelíthetetlen asszonyokat egyaránt legyőzni.

Istennek is voltak vágyai. Például az, hogy próbára tegye Jóbot. Ha nem lennének vágyai, nem szólnának róla történetek. De olyan történet valóban nincs, amelynek egyedül ő lenne a hőse, hacsak nem a teremtés története. Abban viszont rejtély marad: milyen vágy vezette vajon?

XXXIV.

A nagy írók történetei ugyanilyenek, csak talán kicsit szigorúbbak. Nem fogadnak el mindenféle vágyat. Például Csehov sem, aki megértő cvikkere mögül elnéz, és megír egy emberéletet — egy emberét, akinek az a vágya, hogy a saját kertjében termett pöszmétéből ehessen, de amikor az teljesül, már nincs öröm, mert hősének gyomra addigra súlyosan beteg.

XXXV.

Nem tudom, mit is gondolt Csehov, míg nézte a maga-alkotta figurát azzal a saját termésű, szerencsétlen pöszmétéjével. Szomorúan nézte, és talán azt gondolta: — „Ember, de kár, hogy nem volt valami reménytelenebb reményed.”

XXXVI.

Nemcsak az asszonyok szoktak elvetélni és nemcsak magzatot. Valószínű, hogy majd' minden ember elvetél néhányszor. Kiszakad belőle egy szerelem, egy gondolat, egy terv, egy elhivatottság — sűrű és nehéz vérzés kíséretében.

De nem minden vetélés merő veszteség. Aki egyszer viselő is volt, az már örökre tud valamit.

XXXVII.

De jó lenne, ha mi, emberek, nem csüggenénk annyira a jövőn! Csakhogy ez kizárólag egy olyan világban lesz lehetséges, ahol majd...

XXXVIII.

A szórakozottság, föltéve, hogy nem az esernyőjéről feledkezik meg az ember, hanem akkor jár máson az esze, amikor éppen egy kétségbeesett ember szavára kell odafigyelnie — a szórakozottság ilyenkor már régen nem hiba.

XXXIX.

Vajon nem merő szórakozottságból — vagy, mondjuk, nappali aluszékonyságból — kifolyólag történt, hogy emberek azon a fontos napon, azon a hatalmas téren, ahol joguk volt választani, hogy melyik halálraítélt kapjon kegyelmet, nem annak a nevét kiáltották, akit pedig meg akartak menteni a kereszthaláltól?

XL.

Az még mindig szórakozottság, ha valaki elfelejti, hogy az emberi specieshez tartozik?

XLI.

Íme az én egyik utópiám: A jövő században különös emléktáblák lesznek. Például egy ilyen: „Itt állt az a tölgyfa, amellyel Andrej Bolkonszkij élete nehéz pillanataiban megosztotta bánatát.” Ha pedig arra a rejtélyre, hogy ki lehetett ez az Andrej Bolkonszkij, utódom választ kaphat bármely újtába eső számítógéptől, akkor hajlandó vagyok előzetesen megbékülni egy kicsit azzal a huszonegyedik századdal.

XLII.

Miért is fordul az ember képzelete oly könnyen és gyorsan a börtön felé? Hát csak azért, mert végül is az egy megnyugtatóan ismert, mondhatnám, már-már biztonságos tartózkodási hely.

XLIII.

A tolvajokat lecsukják. A bankrablók napokig izgalomban tartják az újságolvasókat. Minden fotóriporter utánuk rohan, hogy elrettentő ábrázatukat közzétehessék.

Miért hagyjátok akkor szabadon garázdálkodni azokat, akik arra vetemednek, hogy engedély nélkül, indolens módon kölcsön vegyék a világ minden mitológiájából, amihez csak hozzáférkőznek, s amihez csak kedvük támad?!

De kitől kérnének engedélyt, miféle szellemi világhatalomtól? S mivel nem rendelkeznek engedéllyel, miféle bíróság — netán fele arányban halandókból, fele arányban istenekből összetett törvényszék — ítélné meg a közönséges plágiumnál biztos, hogy súlyosabb tetteiket?

És még ha lenne is, aki ítéletet tudna hozni felettük, ha például börtönbe küldenék őket, akkor vajon megfelelné-e ez a nem túlságosan szellemes, nem is képzeletgazdag vagy újszerű büntetés annak, amit elkövettek?

Hiszen nemcsak ténylegesen, de szellemileg is megszűnne e nyomorult bűnösök hontalansága, mivel a börtönökben előbb-utóbb megszületik az ott élők saját mitológiája.

XLIV.

A dadogás az élő beszéd gondolatjelekben gazdag központosítása.

XLV.

A kicsiny titok: jó titok. Az például, hogy hol a rejtekhelye az utolsó, vészhelyzetre eldugott ciginek. Az ilyen kis titkok teremtik a meghittséget. És a meghittség jó.

XLVI.

Élt egyszer egy asszony, akinek három szép szál felnőtt fia volt. Egyiknek se volt semmi bűne, de azért halálra ítélték őket. Történhetett ez majdnem bármikor, nagyon-nagyon régen is.

Akkor az az asszony megfőzte a legkedvesebb ételüket, elvitte nekik, majd elbúcsúzott tőlük, s mindegyiket megölelte, mondván: — „Isten legyen veled...”

Akármikor történt ez és akárhol, nem ez volt az utolsó alkalom, amikor istennek le kellett volna mondania tisztségéről?

Ha volt egyáltalán utolsó alkalom...

XLVII.

Az istenek nagyon sokfélék és nagyon különbözőek. Egy közös vonásuk mégis lehet: azt hiszem, kivétel nélkül nagyon erős az idegrendszerük.

XLVIII.

— Nem értem: miért csak annak ég a bőre, akit arcul ütnek? Miért nem sokkal inkább annak, aki megütötte? S miért nem ő visel vizes kendőt az arcán, de ahhoz nem hasonlót, amilyet — arcának égése ellen — Mózes viselt?

— Légy igazságos: van, akinek tud égni az arca attól, hogy ütött.

XLIX.

Találtam egy kicsike mentséget arra, hogy eszközként használjuk a másik embert. Túl nagy a kísértés.

Nem azért, mert néha minden másnál könnyebben egy ember esik a kezünk ügyébe, hanem inkább azért, mert túl gyakran látjuk ott az arcán a kétségbeesett kérést: — „Használj már valamire!” — Mert úgy látszik, Kant azt már nem tudhatta, milyen az, amikor az ember már eszköznek sem kell.

Ez mégsem mentség, sőt!

L.

A testi sértésekről készíthető láttelelet. Így az is megállapítható, hány napon belül gyógyulnak. De ki mondja meg egy szóról, egy hangsúlyról, egy vállvonogatásról vagy egy röhögésről, hogy meddig lehet utána életben maradni, s miféle belső érzésekbe hal bele ilyenkor az ember?

LI.

Vannak élveteg mizantrópok, akiknek felcsil-
lan a szemük egy jólfejtett alávalóság láttán.
Vajon néha legalább önmagukban is kedvüket
lelik?

LII.

A legócskább, akár a vásári eladásra szánt
történetek is meghatnak, a habléány története,
vagy a szegény kis varrólány talán mégiscsak
szerencsésre sikeredő házasságáé is. Ott la-
pul bennük valami a legnagyobb történetekből
— akár az Odüsszeiából is. Hiszen a varrólány
miért ne lehetne szegény rokona Pénélopé-
nak, s miért kellene alábecsülni a rokont, mert
kicsit szegény?

Mégis azért hatnak meg leginkább, mert ott
van bennük a mesék ősi szomorúsága, annak
szomorúsága, hogy az embereknek egyálta-
lán vágyaik vannak, s ezek vagy elérhetetle-
nek, vagy nem méltóak a nevükre.

Azt hiszem, a szomorúság akkor a legmé-
lyebb, ha a halandó eléri a vágyát, és akkor ott
áll szegény boldogan, kezében a megvalósult
vággyal, amely hamarabb olvad, mint forró
nyáron egy tölcsér fagyi — de ez még mindig
szerencse, mert az csak szomorúbb lenne, ha
belekóstolhatna...

LIII.

A szavak is megöregszenek, és ők sem egyformán. Ilyenkor óvatosan kell bánni velük, mert saját szárnyuk már nem viszi el őket mindenhová. Kézbe kell venni őket, a tenyerünkre, megnézni alaposan, hogy mennyit bírnak el, mire futja az erejükből. De nem szabad őket félreállítani, kivonni a forgalomból, csak azért, mert öregek. Hiszen vannak közöttük fényesre — a használattól fényesre — kopotak, és éppen ettől szépek.

Természetesen szó sohase öregszik meg, csak szófordulat. És minden új szófordulatban — ha jó — újra kihajt a tízezer éves szó is. A fiatal szavakkal is óvatosan kell bánni. Az ő szárnyuk is lehet gyöngye még, hiszen csak próbára vannak bocsájtva.

LIV.

Választottam kedvenc teremtés-mítoszt magamnak. Így hangzik: történt egyszer, hogy egy öreg ember, foglalkozására nézve halász, belemerítette hálóját a tengerbe. S lám csak, mi történt? Érzi, hogy szokatlanul nehéz lett a háló, éppen hogy elbírja, s amint húzza kifelé a vízből, hát látja: hal helyett kifogta a világot.

Azóta már sokat tudunk, többek közt azt, hogy miben különbözik a hal a világtól. Tudniillik abban, hogy a halat éppen vissza is lehet dobni a tengerbe.

LV.

Ha a növényekre gondolok, a dughagymától a cédrusig, vagy az állatokra a cinkétől a tigrisig, akkor úgy érzem, hogy a természet egyszer — talán a teremtés mámorában — mindent tudott, mindent végigpróbált és mindent sikerült megcsinálnia, ami csak eszébe jutott, akármi-lyen képtelen ötletei támadtak is.

Nem értem, hová lett mindez a képzeletgazdagság és játékszenvedély, amikor az emberre sor került. Csak néznénk egyszer végig magunkon: szájalmasan egyformák vagyunk, hiába is mutogatunk egymás bőrszínére, szemvágására — jobb híján. Ami a testünket illeti, majdhogynem egyenruhában állunk itt.

LVI.

Ha nincs olyan kicsiny dolog két ember kapcsolatában, aminek ne lenne jelentősége, ha az is fontos, hogy a másiknak nem kellett-e sokáig várni a villamosra, és az új cipőjét már megszokta-e — akkor az a kapcsolat fontos és erős. Azt hiszem, az emberi kapcsolatokban csak az egészen kis dolgok fontosak, hogy el ne felejtsük, melyik a másik ember kedvenc párnája, melyikkel szeret aludni, akkor is, ha az az elnyűttebb, öregebbik párna.

LVII.

Lelkünk egyenviselétéről nem tudunk semmit. De annyi biztos, hogy még soha, egyetlen síratóasszonyt se kellett megkérdezni, milyen nyelven gyászol — sőt, hogy gyászol-e egyáltalában —, és még sohase volt szükség tolmácsra. Mindenesetre az is elgondolkodtató, hogy a görög és a polinéz mitológiában egyaránt a fájdalom enyhítésére találta ki valamilyik isten a lantjátékot.

LVIII.

Az erkölcsöket sokan szeretik ostorozni. Ez még mindig jobb, mintha az embereket ostoroznák. De vajon nem jutott még eszükbe, hogy az ostorhasználat akkor is problematikus tevékenység, ha a morál jegyében történik? Vagy talán működtették-e valaha is nem szent célok érdekében ezt az ember alkotta szerszámot?

LIX.

Egy asszony, aki fel tudja sorolni, mi minden fontosabb neki, mint az, hogy ő adjon enni annak, akit szeret, hogy jelen legyen, amikor az ételt megkóstolja, mert arcáról azonnal le akarja olvasni, nem hiányzik-e neki belőle a só vagy valami más fűszer — aki nő léteére képes egy ilyen felsorolásra, annak fogalma sincs arról, hogy mit jelent szeretni.

LX.

— De hát rabszolganőnek képzelel Ön a nőt,
aki szeret?

— Igen. Boldog rabszolganőnek.

LXI.

Az még igazán nem bűn, ha valaki izgága. De
— uramisten! — mennyi bűnt kavarhat! Elvég-
re Polónius is csak izgága volt.

LXII.

Van-e határa az emberi megtörhetetlenség-
nek — amit másként hősiességnek is szoktak
nevezni?

Én azt remélem, hogy van határa. Mert az em-
berek, hála istennek és hála önmaguknak,
annyira azért nem félnek és nem csodálnak
se eszmét, se istenséget, hogy Ábrahámként
hajlandóságot mutassanak áldozatként leölni
gyermeküket. Vannak Ábrahámok, de remé-
lem, kevesen.

Az viszont aggaszt, hogy nem tudom: mégis,
kinek a reménye az, hogy az emberek egy
határon túl megtörhetőek? Az enyém és a hoz-
zám hasonlóké, vagy éppen a despotáké?

LXIII.

Csak egy nagyon autonóm ember lehet képes
arra, hogy fügét mutasson az autonómiának.

LXIV.

Egyszer lesz, hol nem lesz egy ember, aki egy napon majd elindul ezen a nehezen bejárható földgolyón, ahol addigra Óperenciás tenger valószínűleg nem lesz, de hát hogy mi lesz, mi nem lesz, arról ugyanúgy nem kell a jövő időben mesélőnek bizonylatot kiállítania, mint ahogy a múlt időben elhangzó mesékre se szoktunk rákérdezni, azokat se szoktuk félbeszakítani hangos szóval és kérdő hangsúllyal, mondván: — „Tényleg?!”

Lesz tehát egy ember, aki nekivág, mert elhatározta, hogy végére jár — a szó szoros értelmében, s két lábával akar a végére járni — annak, hogy kikkel is él együtt.

Természetesen gyalog indul, és úgy tervezi, hogy megszólít mindenkit, aki az útjába esik, megállít mindenkit, akit csak tud, és megkéri, hogy szánjon már rá egy pillanatot, mert szeretne bemutatkozni, megtudni a másik nevét, és kezét is fogni vele, vagy meghajolni előtte mélyen, már ami a szokás azon a tájon.

Az a terve, hogy kimegy a pályaudvarokra és a repülőterekre, az űrhajók kikötőjébe, még akkor is, ha ezeken a helyeken biztosan megfognák motozni, nincs-e nála időzített bomba;

ő pedig a motozás után be fog mutatkozni a rendészeknek és a vámosoknak és — ha sikerül velük összeakadnia — akkor a terroristáknak is, meg a betegszállítóknak, akik előbb-utóbb biztos, hogy megjelennek, és csöndesen, minden nagyobb föltűnés nélkül elviszik, de előbb finom kis tűvel nyugtatót adnak majd be neki.

Amikor ez az ember már nagyon öreg lesz, akkor majd el fogja mesélni, hogy mi volt az ő furcsa, hosszú menetelésének a célja. Arra gondolt: csak az egymástól való félelem okozhatja, hogy az emberek bántják egymást, a félelem meg az ismeretlenségből fakad, így azt kellene megszüntetni. Ezért indult hát útnak, hogy előbb ő maga megismerje, majd egymással összeismertesse az embereket.

Meghallván ezt, elnézést kérnek tőle a betegszállítók, az ápolók, az egészségügyi hivatalnokok, és még azt is megkérdezik, hogy mi lehetnének a segítségére. De akkor már késő, mert megöregedtek nagyon a mi emberünk lábai, és arra is rájött: azért engedik el — óh, nem azért, mert megismerték!, hanem —, mert már nem félnek tőle, lévén ahhoz túlságosan is erőtlen.

LXV.

Az emberek vágyai nagyon szerények és nagyon szerénytelenek lehetnek egyszerre. Mert ha valakinek az a vágya, hogy életben maradjon, ezt nem nevezhetjük szerénytelennek — föltéve, hogy nem egy világégés közepette kívánja ezt.

LXVI.

Az ember majd' minden bűnre képes, csak-hogy ne kelljen magát bűnösnek tudnia.

LXVII.

Nagyon kétségbe lehetett esve Jézus, ha úgy döntött, hogy járnia kell a vízen, mert csoda nélkül nem hisznek benne.

Vagy ő se tudta, hogy csodát tesz, valahányszor megbocsájt?

LXVIII.

Jézus meg volt kímélve a legnagyobb próbatételtől: hogy meg tud-e bocsátani azoknak, akik ellen ő vétkezett.

De mivel ő ezt nem tette, honnan is tudta volna, hogy ez a neheze!

LXIX.

Itt mifelénk és mostanában csak a földdel van bajunk, meg az éggel. Ki mer még mifelénk és mostanában fájdalmában a földre borulni? És milyen messzire kell mennie, hogy egyáltalán földet találjon! De hogyha mégis megteszi, attól félek, se szó, se beszéd elvinnék a kijózanítóba, hiszen útban lenne.

Még akkor is így alakulna, ha sohase hallottak arról, hogy miként járt pórul hasonló ügyben Raszkolnyikov.

Baj van itt mifelénk és mostanában az éggel — csak meg ne kérdezzék tőlem, hogy ez a „mostanában” mennyi időt jelent, vagyis hogy mióta van így. Baj van az éggel, és a „csillag” szóval is, mert csupa olyan nyelvi liaisonokba keveredett, hogy azokból nem könnyű kimenteni, pedig csak így tudna régi fényében ragyogni.

Baj van mostanában az éggel — nem is tudom, de rosszul esik nekem, hogy nem kérdezhetem meg a csillagoktól, ők aránylag jól vannak-e, bírják-e az ég nyugtalanságait?

LXX.

Az lehet, hogy csak az ember tud nevetni, sőt lehet, hogy röhögni is, utóbbi akkor sem emberi megnyilatkozás, vagy ha igen, akkor az „emberi” szót meg kell fosztani minden pozitív melléközöngétől. Megfosztani, de nyilvánosan!

LXXI.

A mesék gyönyörű és gyönyörűen ismerős kezdete mintha ritmusával bárkára ültetné az embert, és az időben a bárka mozgásának ritmusára a legjobb utazni.

De hogyan meséljek én így az anyákról, akiknek az volt a vágyuk, hogy természetes halál vigye el a gyermeküket, s reménykedve fogták forró homlokukat, mondván: — „Isten adná, hogy tüdőgyulladásuk legyen, de kétoldali és gyorsan ölő!”

Nem. Nem tehetem e történet elé a ringató és elringató „Egyszer volt, hol nem volt...” kezdetet.

LXXII.

Aki azt meri mondani Malamud A mesterembere után, hogy vannak szürke átlagemberek, attól meg kellene vonni a véleménynyilvánítás jogát. Csakhogy Malamud mesterembere nem tűrné ezt, már csak azért sem, mert ő úgy gondolja — és igaza van —, hogy léteznek átlagemberek, miért is ne, de ettől még képesek arra, amire ő — talán még inkább —, mivelhogy csöndesebben, magától értető csönddel tesz az, amire a többiek — de hát kicsodák is?! — csak handabandával és rezesbandával kaphatók.

LXXIII.

Embert csak ember tud a földhöz kötni, nem a nehézkedés.

LXXIV.

Tudom, hogy minden emberi arc minden időben egyetlen. Miért gondolom mégis egy-egy portré láttán, hogy az nem készülhetett a mi századunkban? És ezt az arc — kizárólag az arc — alapján gondolom; a festés stílusa, a színek használata, a ruházat vagy a hajviselet semmit se számítanak.

Akkor mégis miért? Miért látom vagy vélem meglátni egy amatőr fotón is, hogy századeleji az arc?

Igenis, vannak régi arcok. Pedig nem az emberek viseltek más arcot vagy viselték másként az arcukat, nem ők zárták össze másként az ajkukat, és emelték fel tizenhatodik századi módon a tekintetüket. Csak az a lehetőség marad, hogy a világnak más visszfényét látjuk meg rajtuk.

LXXV.

Ha a nők szerelmesek lesznek szerda délután 14 óra 11 perckor, ebben az esetben 14 óra 12 perckor fog bennük fölmerülni az aggodalom, hogy megmarad-e nekik, akit megszerettek.

LXXVI.

Akik hosszabb időn át közös küblire jártak, azok sokat tudnak egymásról, de ez még mindig nem jelenti, hogy ismerik is egymást.

LXXVII.

A pesszimista gondolkodók, írók, egyéb szerzetek titkos nagy reménye, hogy vissza tudják tartani az embereket a fölösleges erőfeszíté-
sektől, csalódásoktól, átadva tapasztalataikat. Ennyiben kiköpött optimisták.

LXXVIII.

Más ember szeme láttára sírni: majdnem olyan, mint meztelenre vetkőzni. Nem is teszük akárki előtt, s ha igen, nem büntetlenül.

LXXIX.

A vétkeinket természetesen elfelejtjük, hát még az olyan állítólagos semmiséget, hogy egy embert arcul ütöttünk. De az istenért, a kezünket azért magunkkal hurcoljuk, az velünk marad — vagy nem?

LXXX.

Ha azt hallom valakiről, hogy nagyon okos, ez nekem annyira nem mond semmit egy emberről, hogy ilyenkor legszívesebben megkérdezném: — „És két füle van-e, ha pedig igen, akkor elállnak-e?”

LXXXI.

A legszebb és a legrútabb történések — legalábbis a számomra legtöbbet mondók — az emberek arcán zajlanak le, vagy a testükkel esnek meg.

LXXXII.

Meg lehet tudni egy-két fontos dolgot az emberi lényről, ha sokáig nézünk a szemébe egy környezetében élő háziállatnak. Azt hiszem, a legjellegzetesebb, amit látnunk kell — ha van hozzá merszünk —, az a mélységes, már-már emberi zavar. Nem lehet, hogy ők is ezt látják a mi szemünkben?

LXXXIII.

Ha Wittgensteinnek igaza van — ami nagyon valószínű —, és „amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”, akkor már csak egy problémám marad: amiről lehet beszélni, arról érdemes-e?

LXXXIV.

Isten elég sok van. Még sincs, aki nekem megfelelne, ezért kitaláltam egy újat: ez az isten lejönne a földre, megkeresné — nem tartana soká — azt a helyet, ahol emberek éppen a földre borulnak fájdalmukban, vagy akár az égnek fordítják arcukat, és közéjük feküdne szótlanul. Igaz: státusát ily módon fel is adná.

LXXXV.

Már hallottam egypárszor, de még mindig nem értem a kérdést: hogy tudniillik Jézust miért érdekelték jobban a bűnösök, mint az ártatlanok? De hiszen emberek foglalkoztatták és a szenvedésük — ez volt a dolga, ezért nem látom, hol itt a probléma.

LXXXVI.

Jézus az evangelisták szerint húsvétkor feltámadt. De senki se tudja megmondani, hány-szor született még újjá, hiszen ez történt, valahányszor egy halandó elpanaszolta képmása előtt bármilyen bánatát. De ki hitte volna, hogy Pilátus is feltámasztható lesz valaha?

Ővele ez későn történt, kétezer évvel az események után, és persze nem attól, hogy Bulgakov feltámasztotta — ez nem megy ilyen egyszerűen —, hanem attól, hogy ebben a műben tanult meg szeretni — még ha valamennyi hajlandóság a megértésre már annak idején is volt benne talán; de kinek volt gondja akkor meg azóta is ővele? (Jézust kivéve.)

LXXXVII.

A pénz — minden ellenkező híreszteléssel szemben — patyolattiszta nagyon sok fizetési eszközhöz képest. Hát nem tisztább, mint ha ellenszolgáltatásként például azt kell vallanom, hogy nem mozog a Föld, vagy tudok egy embertársam soha el nem követett bűnéről?

LXXXVIII.

Ha a mondat közepén csönd keletkezik, egy kicsinyke, félre nem érthető csönd, az olyan, mintha megnyílna halkan egy ajtó, s az ember betekintést nyer oda, ahol fontos dolgok éppen most születnek.

LXXXIX.

A legfélelmetesebb kérdés a „Minek?” vagy a „Mi végre?” Aki ezt naponta több tucatszor fölteszi, az vagy őrült vagy filozófus vagy gyerek — de nagyon kell figyelni, és vigyázni rá, mert aki nem tud napirendre térni a létezés felett, azzal baj szokott lenni.

XC.

Az olümposzi istenek majd' meghaltak volna unalmukban, ha az emberek dolgai el nem szórakoztatják őket. De miket beszélek — hiszen halhatatlanok voltak; vagy nem?

XCI.

Az unalom a *horror vacui* szülötte, csak éppen az idő a *vacuum*. Az élettől fél, önmagától fél, aki unatkozik. Nem tudja, hogy nem vasútállomáson tartózkodik, hanem él. Igaz: az idő csak történettel kitöltve nekünk való.

Az unalom veszélyes, mert nagyon sok bűnt követ el unalmában az ember. Hiszen az unalmat kiváltó *vacuum* sokszor odabenn van. (Hát nem jogos a *horror*?!)

XCII.

Aiszkhülosz drámájában a kar azzal vádolja Prométheuszt, sőt, arra szólítja fel, hogy „embert szeretni hagyja végre abba már”. De az istenért, honnan vették, hogy Prométheusz az emberek iránti szeretetből lopott volna számukra tüzet?

XCIII.

Nem állítom, hogy a szerelem nem probléma, még kevésbé, hogy nem kavar problémákat. De ha megszületett, akkor már inkább rejtély, mint minden élő, mint például a búbosbanka.

XCIV.

A görög mítoszok annak köszönhetőek — vagyis azért történik egyáltalán valami az olümposziakkal —, mert emberek is szerepelnek ügyes-bajos dolgaikban.

Ők, szegények halhatatlanok, nem lehetnek történeteik, mert miféle történet az, aminek nincsen vége. Hiszen annak eleje sem lehet, amúgy igazán.

Az olümposziak ragaszkodnak is az emberekhez. Ha még élnének, és rajtuk múlna, nem is engednék, hogy kipusztuljanak.

De hát hol is vannak, és mi történt velük?

XCV.

Ha valakit, akkor Hermészt nem lett volna szabad elengedni, hátha ezért van az a nagyon sok fönnakadás, és ő, aki születése napján el tudta lopni Apollón marháit, valamit csak kitálalna.

XCVI.

Mi legyen azoknak a sorsa, akik fölismervén, hogy az igazságnak nem sok keresnivalója van földi dolgaink között — s nincs hivatal, mely számára tartós tartózkodási engedélyt kiállíthatna —, ezt közzé is teszik? Már ki-ki a maga módján. Ki szonátákban, ki szobrok megnyújtott végtagjaiban, mások — szerencsére nehezen érthető — filozófiai értekezésekben.

Mi legyen velük? Ha olyan ítélet születik, hogy ártatlanok, hiszen csak az igazat mondják — ezzel csupán a gőgjük győzne, de az igazság helyzete nem javulna. Ha elhallgattatják őket — ez újabb bizonyosság arra, hogy igazuk van.

De voltaképpen miért is ne mondhatnák a magukét? (Ha egyszer úgy sincs foganatja.) Mondhatják, mert mondaniuk kell. Csakhogy az asszonyoknak meg vissza kell várni igazságtalanul elítélt férjeiket, bármilyen ritka és fenyegetett jövevény az igazság.

XCVII.

Élt egyszer egy nagy tudós. Kiválóan értett az irodalomhoz, sok könyvet írt róla, csak az olyan fantasztikus műveket nem szerette, amelyekben például senki által sem ismert, senki által sem megközelíthető, nem is létező kastélyokról, meg hasonlókról esik szó. Sok képtelen dolog történt ezzel a tudóssal élete során, de a legérthetlenebb akkor esett meg vele, amikor már elég öreg volt, és — isten tudja, hogyan — maga is egy ismeretlen, megközelíthetetlen kastélyba került, holott semmi ilyesmi nem volt szándékában.

Mivel jó természete volt, hamar elfelejtette; nem is jutott eszébe a saját esete, ha nem emlékeztették rá.

Csakhogy ezután mindig kissé zavarba jött — talán nem is kissé —, ha olyan művekkel találkozott, amelyekben sok volt az abszurd és a fantasztikus. Továbbra sem kedvelte az ilyen alkotásokat, sőt talán még kevésbé, mint addig, de erről már nem beszélt és nem írt, ha meg az efféle téma szóba került, akkor zavara még erősebb lett. Nem tudni, mit röstellt jobban: azt, ami vele megesett, vagy azt, hogy mégsem tudta szeretni ezeket a műveket.

XCVIII.

A gyávaságot nem szeretem, de értem. A szervilizmust, vagyis a *preventív gyávaságot*, azt már megérteni sem vagyok hajlandó.

XCIX.

Az igazság fontos, de nem kényszeríthető rá senkire. Annak birtokában se lehet törrel támadni senkit, de gúnyolni sem szabad. Még azokat sem — vagyis hát mindannyiunkat —, akik örülünk a megmaradt gyermekmeséknek, amelyekben a jó annak mesebeli rendje szerint elnyeri méltó jutalmát.

Azt hiszem, nincs az a hivatásos igazságkéréső, aki titokban, amikor senki se látja, ne fogyasztana a nem-tudás számára tiltott édes gyümölcséből.

C.

Örökké bestsellerek maradnak mindazok az eszmék, amelyek az emberek szent kötelességévé teszik — szent kötelességgé őseikkel, utódaikkal, hazájukkal, önmagukkal szemben — olyan tettek elkövetését, amelyek más szóhasználatnál élve egyszerűen csak bűnök.

Megszentelten gyűlölni, gyanakodni, vélt sérelmekért bosszút állni, másokat megalázni, ölni — s mindezért még hősnak is lenni: lásuk be, a kísértés túlságosan erős.

CI.

Egy atomháborúból még az élveteg pesszimistáknak se lenne semmi örömük, mert nem lenne érkezésük fölkiáltani: — „Ugye megmondtam, hogy elkerülhetetlen!”

CII.

Aki halált megvető bátorságot tanúsít, azt tisztelnem kellene, de én rettegek tőle. Hiszen még mennyivel jobban megvetheti az életet — nem is beszélve az élethez két kézzel, görcsösen ragaszkodó halandókról.

Én pedig halandó vagyok, nem vetem meg a halált — a félelmükben reszkető embereket tisztetem, azokat, akik mégis, így is bátrak.

CIII.

A legjobban mégis azoktól félek, akik nem akarnak földrészeket hódítani, népeket leigázni, bemutatkozó szónoklataikban nem rázzák az öklüket senki ellen, csak azt ígérgetik ropant nyugalommal és türelemmel, hogy meg fogják változtatni az embereket. Nem azért ijedek meg ettől, mert ez oly nehéz, sőt lehetetlen, hogy máglyákat kell emelni megfélemlítés céljából, hanem azért, mert az embert rettentő könnyű rávenni a megváltozás *látszatára*. És azért is félek, mert nincs despotább szenvedély ennél: megváltoztatni az embereket.

Ha pedig azt mondják nekem megnyugtató céljából, hogy mindezt természetesen „jó irányban” s az érintettek „érdekében” kívánják tenni, akkor már válaszolni se merek, de arra gondolok, hogy veszélytelenebb lenne a csillagok pályáját jó irányban megváltoztatni.

CIV.

A medvék átaludhatnak egy évszakot anélkül, hogy ebből bármely medvetársuknak baja lenne. Se medvetársuknak, se másnak.

Az ember olyan lény, akinek az aluszékonyága nagyon ritkán ártatlan. Mert bámulatos pontossággal szokott rátalálni, melyek azok az órák, amikor a legegyszerűbb elaludni. Ez történt abban a nevezetes kertben, ahol virrasztani kellett volna az elítélt mellett.

Attól tartok, hogy az emberek egyáltalán nem alávalók. Csak és kizárólag aluszékonyak. De ez egyáltalán nem nyugtat meg, hanem rettéssel tölt el.

CV.

A mizantrópia grandiózus ürügy, mentség és mindenre használható alibi. (A filantrópia — ha van ilyen — szóra sem érdemes.)

CVI.

Valószínűleg baj van a vágyak rendjével és erőviszonyaival. Hiszen mi mással magyarázom, hogy a pokol tüzével se lehet minket, embereket, egyetlen boldog pásztorórától elriasztani? Hacsak nem ez tesz emberré.

CVII.

A tudatlanság — tudálékosabban szólva: annak bizonyos alesetei — komikusak, így nevetést gerjesztenek. Nyilván ez az eset forgott fenn akkor is, amikor egy bizonyos — nevét nem tudom — fegyveres ember, éppen mielőtt szerszámát lövésre beállította volna, meghalotta, amint egy helyzetét tekintve tudatlan gyermek odakiált neki panaszosan, hogy fázik. (Tél volt, a gyermek pedig meztelen.) — „Majd mindjárt segítünk ezen” — mondta a fegyveres ember, s olyan hahotázva oldotta meg a „problémát”, hogy a lövés alig volt hallható.

CVIII.

Nincs veszve semmi. Egy tíz év körüli fiúcskát láttam a metrón, hamukereszttel a homlokán — Buendía ezredes egyik fia tehát él még.

CIX.

Wittgenstein szerint a filozófiai versenyben az a nyertes, aki a leglassabban tud futni, és aki a célt utolsónak éri el.

De hátha másképp van, és az nyeri a versenyt, aki ugyan eléri tételezett célját, de abban a pillanatban fölismeri, hogy irányt, pályát — tehát célt — tévesztett?

Ha pedig ezzel eléri, hogy többé senki sem indul abba az irányba, akkor boldog lehet, mert nem futott hiába.

CX.

Nem szeretem az örökké mérlegelőket. Akik sohase meggondolatlanok és sohase csodálkoznak. Kezükben láthatatlan, finom mérőműszereikkel járnak a világot, s megvárják, míg a mérleg vibráló nyelve megnyugszik egészen — aszerint fogják megszabni lépteik ütemét, olykor sietni is fognak, máskor szántsándékkal késnek, és nem akad el a szavuk se az izgalomtól, se semmi mástól. Ahogy a hangjukat megemelik, érezni azon is, hogy otthon előre kimérték — vagyis hát azt, hogy mennyire emelhetik föl veszélytelenül.

Csak rövidtávfutásra vállakoznak, és arra is csak akkor indulnak el, ha biztos győzelmüket minden jóshely visszaigazolja. Ha győznek, ellenőrzik az érme nemesfém tartalmát, s még azt is kimérik, hogy kinek mennyi ideig, hány másodpercig érdemes rázni a kezét, tudniillik gratuláció alkalmából.

CXI.

Legfontosabb dolgainknak nincsen nemzeti-ségük. Se a szenvedésnek, se a szerelemnek. Lehet, hogy belső uniformisainkat a szenvedés fonalaiból szövük?

CXII.

Nincs igazság. Mi, élők, olvashatjuk Rilkrét és Catullust, de akik az ő századukban éltek, már sohasem fogják megismerni a homlokán hamukereszttel megjelölt fiút a Száz év magányból.

CXIII.

A gonoszsággal szemben nem a jóság az ellenméreg, hanem az öröm. De utólag már nem hat — csak prevencióként, mint oltóanyag.

Nem akarom mentegezni a gonoszságot, de akibe nem kóstolt bele az öröm, az persze haragszik mindenre és mindenkire. Milyen legyen hát, ha nem gonosz?

CXIV.

Ha azt mondaná nekem ama tündér:

— Halljuk, kívánhatsz, de csak egyet és gyorsan. Mit kívánsz változtatni a világon? — Azt mondanám:

— Azoknak maradjon égő folt az arcukon, akik egy másik embert megütnek.

— És ha azért ütötték meg, mert az egy náluk nyomorolutablebb lényt megaláztak?

— Igazad van. Vissza az egész.

CXV.

Hányszor mondjuk el nagy tettekről vagy éppen gáztettekről, hogy sohase gondoltuk volna róla, vagyis arról, aki elkövette.

Hát magunkról?

CXVI.

Szeretni kevesen tudnak, ez köztudott. De még kevesebben tudják viselni a következményeit.

CXVII.

Miért nincs és nem is lehetséges az Újtestamentum tanúsága szerint perpatvar az emberek és Jézus között? Miközben jócskán megadják a magukét mind a két másik istennek — többen is.

Csak hogy Jézus nem szokott dühös lenni az emberekre, ők pedig miért is panaszkodnak el neki, hogy miként van berendezve a világuk, mikor azt úgyis tudja, hiszen járt itt...

CXVIII.

Csak tudnám, hogyan lehetünk képesek arra, hogy gátlástalanul és nyakló nélkül pozitív jelzőként használjuk azt a szót, hogy „korszerű”, amikor tudhatnánk, hogy a nyaktilót is korszerűsítették — nem szólva a genocídium modernizálásáról, annak irányelveiről és szakembereiről.

CXIX.

Az atomfizikusok — olvasom — „elegánsabb” megoldást keresnek a hidrogénbombák begyújtásához. Igazuk van: micsoda durvaság atombombával begyújtani egy hidrogénbombát, mikor ehhez elég lenne összehozni egy proton és egy antiproton randevúját.

De hát olyan nagy dolog szavaink értelmének kipusztítása, mikor önmagunk pusztulása fenyeget? Igen. Az egyik nélkül talán a másik sem lenne lehetséges.

CXX.

A pszichoanalitikus az a szakember, aki képes a tudattalant kigombolni. Annak pedig belső gombolása van. De mit kezd a cipzárral?

CXXI.

Hogy történt ez, az istenért? Az ember természeti lény, mégis eltévelyedett ő itt a természetben. És nem lehet a „helyes útra” vezetni, avagy kivezetni — egyáltalán, innen csak a halál kapuján át menekülhet.

CXXII.

Jaj azoknak, akik megnyitják a kételyek forrásait. Szerencsájük van, ha nem az ő testükkel fogják azokat elreteszelni. Mert mindig azok a hatalmasabbak, akik ellenfelei a szkepszisnek — még ha ők maguk nem is hisznek semmiben sem.

CXXIII.

Az ember olyan lény, aki csak a másik kezéből, szeméből, öléből kaphat kenyeret, poharat, tudást, örömet — mindent.

Ki mondja meg, hogy mért megyünk ölre mégis és annyiszor?

CXXIV.

Ha szeretteinknek minden áldott nap elmondjuk, hogy nagyon vigyázzanak magukra, ennek egész biztosan megvan a fogatja.

Aki ennyi babonában sem hisz — mért megy el az olyan embernek?

CXXV.

Nem volna meglepő, ha kiderülne: az első ember, aki felfogta, hogy nincs isten, csengőt akasztott magára, mint a fertőző betegek, hogy másokat megóvjon ettől a tudástól.

CXXVI.

Mikor dadogó nyelvünk keresgél, olyankor szottuk — nem kimondani, inkább — kibögni az igazságot. Avagy az szökik ki a szánkón. Hát ne dícsérjem a dadogást?

CXXVII.

Az ember olyan lény, akinek vágyai szerények és szerénytelenek. Ha valakit szeret, akkor attól a tudattól is boldog, hogy az a világon van. De szerénytelen, mert folyton látni kívánja, és soha nem telik be vele.

CXXVIII.

Soha senki sem fog új életet kezdeni, mert azt a spongyát, amellyel életünk tábláját letörölhetnénk, soha nem fogják fölfedezni.

CXXIX.

Az nem lehet, hogy az olümposziak talán azért haragudtak meg annyira Prométheuszra, mert neve „előrelátót” jelent, és ezért tartották hozzá méltatlannak a tűz ellopását? De hiszen akkor *nekik* is előrelátóaknak kellett lenni és tudni, hogy egyszer majd az emberek túl nagy tüzet lobbantanak!

Kár ezen töprengeni. A dolog nem volt elkerülhető.

CXXX.

Szenvedélyeinkről nem írhatunk igazoló jelentést, és nincsen jegyzőkönyvbe vehető magyarázatuk, amely a sajátos körülmények ismertetését is tartalmazná.

CXXXI.

Nem aki lángot ölel, nem az a bátor, hanem aki embert, egészen lassan égőt ölel — csak az a bátor.

CXXXII.

A bohóc ostobát tettet, hogy meg ne haragudjunk rá, amiért mindent tud rólunk.

CXXXIII.

Nem mindenki Ady Endre. Nem szeretné magát mindenki megmutatni. De mutatni igen. Ezt nem rosszállóan mondom: hiszen nem mutogatni akarja magát.

Miért, hogy mégsem kedveljük, ha erős látószerszámokkal vizsgálnak és fürkésznek minket; azt pedig végképp nem szenvedhetjük, ha azt mondják nekünk: — „Látjuk, hogy ki vagy!”

Igazunk van, ha lázadunk ez ellen. Mert ugyan kinek van joga vesékbe látni?

CXXXIV.

A kéznek is kell tudni emlékezni. A soha meg nem érintett kezek melegére, a meg nem érintett homlokok, a lázból gyógyulók homlokának meleg hűvösére.

Egyáltalán, az embernek kézzel, lábbal — gyomrával és tüdejével is — emlékeznie kell, mert semmije sincs, csak az, amit ily módon megőriz.

Miért, hogy mégis a felejtéshez van nagyobb tehetségünk?

CXXXV.

Értetni kell ahhoz, hogy az ember örök barátságot merészellen kötni huszonnégy órával legjobb barátjának árulása után.

CXXXVI.

Talán az ember életének is van premier plánja és totálja. Az idő múltával, a kamera távolodásával változik a kép, kisebb lesz, ami nagynak látszott és megfordítva. De az a legkülönösebb, hogy az egész kezd olyan élethű lenni, majd kilép keretei közül.

CXXXVII.

Aki nem tud kapni — akár egy almát, vagy nem tudja elfogadni egy ismeretlen ember kezét, amikor szédül —, aki nem tud örömet fogadni, az továbbítani se képes. És nem jobb, mint a zsupori, aki adni képtelen.

CXXXVIII.

Annál teljesebb az ember, minél hiánytalanabul szétosztja magát szüntelenül.

CXXXIX.

Több embert ismerek, akinek szárnya van — igenis szárnya. Csak nem szoktak erről beszélni, nem is lenne helyénvaló. Még viselni is csak rejtve szokták, zakó, kabát vagy blúz alatt. Elvégre nem lehet fedetlen szárnyakkal villamosra szállni, még akkor se, ha nincsen tábla, amely kimondaná: „Szárnyakkal felszállni tilos!”

CXL.

Miről lehet mégis fölismerni azokat, akiknek szárnyuk van? Azt hiszem, arról, hogy járásuk lassú és nehézkes, a szárnyak ugyanis súlya van — hát még, ha kettő van belőle; majdnem cipelni kell.

Akinek szárnya van, az mégis más viszonyban van a gödrökkel, göröngyökkel, mosatlan edénnyel — a csupán nehézkedés miatt ittlevőkkel.

CXLI.

Szegények közt az a legszegényebb, aki a szárnyát elkótyavetyéli, mielőtt megtudná, hogy egyáltalán volt neki, ha nem is repülés céljából, inkább azért, mert akinek szárnya van — csak az marad hűségből a földön.

CXLII.

Az igazságnak árt, ha valaki a vérét ontja érte. Mert a vér nem tud igazságosan folyni. De ez nem mindig elkerülhető.

CXLIII.

Nem értem az istenek haláláról szóló szavakat. Ha van isten, miért kell meghalnia? És hogy tud meghalni? Micsoda szörnyűség meghalni annak, akit nincs, ki eltemessen! Nem lenne jobb akkor már elzarándokolnia az emberek közé? Nem megváltási céllal, csak azért, hogy szenvedjen a szeme, különben semmit se lát.

CXLIV.

Csak arról szoknánk le, hogy a „szép jövőről” akármit is mondjunk! Hiszen rettenetes dolgokra képesek érte az emberek.

CXLV.

Hangszerek hamis hangjaiért a zenészek felelnek. Az emberek viszont még akkor is maguk felelnek hamis hangjaikért, ha kontárok markába kerülnek.

CXLVI.

A zavar, az mindenkinek csak jót tesz. A testnek, amely nem tud a jól szabott ruhához „méltóan” mozdulni, a szemnek, amely rémül vagy örül, de elmondja egyenesen, mert nincsen érkezése színlelni annak, aki zavarban van.

A zavar kisiklat a megszokott szavak vágányáról is; így majdnem mindig fontos, amit ilyenkor mondanak. Az emberek arcán néha zavarukban világosan látható, hogy mik is lehetnének.

CXLVII.

Az se jó, ha kőművesek falazzák be az embert a házáért, hogy álljon — de semmi se rosszabb, mint ha önmagát falazza be valaki az úgynevezett méltánytalanságok ócska tégláival: alacsony és tömzsi panaszfalakkal szemöldökig.

CXLVIII.

Még az se jó, ha igazságokba van befalazva az ember. Mivel az igazság nem bírja a maltert.

CXLIX.

Kénytelen vagyok nem belátni, *de látni*: a hitetlenség sem boldogul zászlók, transzparensek és térzene nélkül.

CL.

Az még nem a legrosszabb, hogy az ember rivalizáló lény. De még a sorscsapásokban is? Csak nézd meg egyszer, hogyan méregetik egymást a sírokat ápoló özvegyek!

CLI.

Egyetlen jó rivalitást ismerek. Amikor ketten, akik szeretik egymást, azért versengenek — természetesen szótlanul és önmaguk előtt is titokban —, hogy melyikük szerez több örömet a másiknak.

Ez a rivalizálás mégsem felel meg nevének. Mert előbb-utóbb — sokszor egyszerre — rá fognak jönni, hogy az örömszerzésben át kell engedni az elsőbbséget a másiknak, hogy neki jusson a nagyobb öröm.

Nem ezt hívják az akadémiákon *circulus vitiosus*nak?

Ha így is hívják, azért nem olyan rossz ez a kör.

CLII.

Történt a huszadik századnak és Európának is a közepe táján, hogy élt ott egy vidéki orvos: tüdőbetegek és szegények istápolója. Családja is volt az orvosnak: felesége és korán filosofznak indult kamaszodó fia.

Egy napon elvitték családotól egy messzi táborba, amit csak kamaszodó fiának sikerült túlélnie. Ez a fiú a lágerban megismerkedett és összebarátkozott egy hozzá hasonló sráccal, de hamarosan szem elől tévesztették egymást, és mindegyik azt hitte a másikról, hogy meghalt. Pedig az orvos fia hazatért Európa közepére — keletibb közepére —, a másik kikötött valahol Amerikában.

Sok-sok évvel ezután egy napon kinyitja az újságot az Amerikába szakadt régi barát, és azt olvassa benne, hogy azt a fiút — különben már nem is fiút — ott, Európa közepe táján halálra ítélték.

Megörült a hírnek a valamikori srác, és fel is ugrott karosszékéből, hangos szóval mondván: — „A Jóska él!”

Mert bármennyire elbitangolt is ez a század a korábbiak szokásaitól, azt azért megtartotta, hogy csak élőket ítél halálra.

CLIII.

Akik a szemüket soha föl nem emelnék, akiknek nincs hová fölnézniük — ők, az égnélküliek a legszegényebbek.

CLIV.

Nemcsak az ünnepnek, az ünneprontásnak is lehet méltósága. A mozdulat méltósága, amikor állván poharat ürítő sokak között *nem* emeljük föl a poharunkat, hanem éppenhogy visszatesszük, lassan, akkurátusan. Mindenki tudni fogja: ez az az ember, aki nem iszik velünk.

S ahogy elmegyünk, mintha egyetlen szempár nézné nehezen kihúzott hátunk közepét.

CLV.

Vannak, akik olyan naprakészen és rugalmasan felejtenek, hogy nem lehet előre látni a múltjukat sem.

CLVI.

Az, aki senkit sem tud szeretni, bűnt se tud elkövetni. De ettől még nem bűntelen.

CLVII.

Hogyan lehetséges, hogy az ember töprengve, fontolgatva választ nyakkendőt, mártást, filmet a moziműsorból — csak élettársat ritkán. A házasság inkább megtörténik vele.

Csak azt ne higgyétek, hogy a fontolgatás segítené!

CLVIII.

A hanghullámok néha szabotálnak, és nem veszik hátukra a szót, sőt visszalökik nyersen. Mi történik ilyenkor, ha egyszerűen szólva nem értenek, hiába egészen egyszerű az, amit mondasz?

Ilyenkor rád szól az idő, és jól teszed, ha megköszönöd, mert könyörületes dolog ez tőle, hiszen mindenholnán kisebb baj kihullani, a legrendesebb istenek kegyeiből is, mintsem az időből. Ilyenkor láthatja magát az ember, mint némafilmek figuráját, ahogy a szája mozog, de hang sehol.

De azért hajolj le a visszalökött szavak cserepeiért és szedd föl alázatosan, hátha még jók lesznek egyszer valamire!

CLIX.

A korkülönbség vagy akár a nemzedéki különbség szabatosan mutatkozik meg abban, hogy különböző pillanatokban szorul össze a torkunk egy mozi sötét nézőterén, vagy arcizmaink nem egyszerre mozdulnak nevetésre.

CLX.

- Mások helyett senki sem emlékezhet.
- Biztos, hogy ez így van?

CLXI.

A Dantét nélkülöző körökben el nem rendezett alvilágot is be kell járni. Nem is csak annak, aki dudás akar lenni. Bejárni vezető nélkül is, a megszólalás képessége nélkül is — elfelejteni pedig tilos.

CLXII.

A legbalgább szerezheti be a legtöbb fölényt, s a legkönnyebb úton.

CLXIII.

A fölény elvesztése: egyik legnagyobb nyereségünk.

CLXIV.

Szegény jelennek nagyon sok hátránya van. Nem tud magasztos lenni, mint a múlt, csak amolyan keddi, szerdai.

Nem lehet periodizálni újra meg újra, s időről időre átértékelni, mint az engedelmes múltat, amely mindent kibír.

A legfőbb baja a jelennek, hogy őbenne élni kell, méghozzá reggeltől estig — a tejbvasárlástól az éjszakai emlékezésig. Nem csoda, ha úgy érezzük néha: a borogyinói csata egyszerű és tiszta ügy volt a jelen egyetlen napjához képest...

De nem baj, eljön az idő, mikor majd rehabilitálják szegény jelent.

CLXV.

Egyenes háttal nehezebb terhet hordani.

CLXVI.

A mérlegek helyükön vannak a boltokban, miként a számviteli könyvek. De milyen család is az, ahol mérleg billeg, jelezvén: ki mennyit adott és kapott. Az a család már nem felel meg a nevének.

CLXVII.

A kezdő — mondhatnám: neofita — kételkedők roppant büszkék. Arról ismerhetők fel, hogy hasonlítanak a sportmérkőzések nyerteiseihez. Mellükön összefont karokkal állnak, mindentudóan gyönyörködnek a tetőtől talpig — az Androméda-ködig — leleplezett világban.

És ők — ők hol is élnek?

CLXVIII.

A kezdő kételkedők, akárhány évesek, fölényt kotyvasztanak újdonsült képességükből, mikor pedig az jobb sorsra termett.

De vannak szomorú, majdnem alázatos kételkedők, akik legelőbb a saját kezüket vizsgálják, abban gyanakodva, hogy elég erős-e még csákányt ragadni, és bányászni egy kicsinyke bizonyosság után.

CLXIX.

Nem kell száz évet élni ahhoz, hogy százéves legyen az ember.

CLXX.

Nézz hosszan egy gyerekarcra, és látni fogod: ha van sors, hát nagyon korán elkezdődik.

CLXXI.

A közhelyek az érintkezés mentőövei, amelyekre akkor is szükségünk van, ha éppen nincs hajótörés. Vagy lehet, hogy ami az érintkezést illeti, egy ideje állandóan a hajótörés állapotában vagyunk?

CLXXII.

Hogy hogyan születnek a közhelyek? Hát úgy, hogy például a pályaudvarokon — ezek ugye köz-helyek — több ezer ember mondja több ezer embernek ugyanazt.

S ha éppen nem szól a megafon, akkor hallhatjuk a közhelyek csöndes és szép zsongását is.

CLXXIII.

Ha a gyávák között az első címéért folyna a verseny, az nyerné meg, aki még félni sem elég bátor.

CLXXIV.

A tisztesség gőgje — és vétke: az ügyetlenség.

CLXXV.

Nagyon sokszor kell földig görnyedni, földig öregedni terhek alatt, és nagyon jól kell ismereni a földet, hogy az ember háta egyenes maradjon.

CLXXVI.

Látni is akarni kell.

CLXXVII.

Ha tiltakoztam ama próféták ellen, akik át akarják formálni az embereket, nem azért tettem, mintha nem tudnám, hogy változásra nagyon is képesek. Elég álmodni egy sehogyan sem jellemezhető hangról, ami egy halott örömet — még élő testének örömet — kísért, amikor utoljára dörzsöltük le sósborszesszel, s az ember napokig rekedt lesz, meg mindenkét előre enged az élelmiszerboltban, és még azt se tudja, hogy miért, hogy mi történt vele. Az ember könnyebben alakítható, mint a lágú viasz, csak az istenért, elé ne álljanak, mondván, hogy most pedig meg fogják változtatni. S miközben mondják — és nemcsak próféták —, ott van előttük a szabásminta — meg egy hatalmas szabászolló, meg minden kellék, amit csak kigondoltak.

CLXXVIII.

De mi a bajom ezzel az egésszel, mért térek vissza rá folyton, hogy az emberek változhatnak-e, s kinek van joga hozzájuk nyúlni? Azt hiszem, valóban félek attól, hogy megváltoznak — hiszen ha valami jó, akkor az az, hogy legalább ismerősek.

CLXXIX.

Mégiscsak van valami, amitől változik az ember. Attól, ha van valaki, aki olyannak szereti és fogadja el, amilyen. Éppen olyanként. Elálló fülekkel, néha egy kis füllentéssel, egy kis hencegéssel.

Nem fognak visszasimulni a fülei, nem fog sokkal kevesebbet füllenteni és hencegni — csak egy kicsivel kevesebbet; egyszóval változni fog.

CLXXX.

A polikrátészi gyűrű történetéből valami hiányzik. Micsoda szerencsétlenség fenyegeti azt, aki még a bűnt is el tudja kerülni? Mert az már sokkal több, mint szerencse.

CLXXXI.

Az ember akkor felnőtt, ha már nem kér kegyelmet.

CLXXXII.

Még a megértésben sem árt mértéket tartani.

CLXXXIII.

Aki szerelmes lesz, arról azt mondják, hogy észhez kell téríteni. Ebben a rémületes ötletben van annyi fölismerés, hogy a dolognak semmi köze az észhez. Ezért lesz hál' istennek hiábavaló, ha a boldogtalan józanok megpróbálnak beszélni a szerelmes ember „fejével”, ahogy mondani szokták.

CLXXXIV.

Nagyon sok mindent — sok súlyos és szigorú szót is — szabad mondani az emberekről, fölitéve, hogy kiérdemlik. De azt, hogy „úgy kell nekik” — azt nem mondhatja senki és soha.

CLXXXV.

Be lehet-e állni irtani a hazugság erdejét, és érdemes-e? Akkor, ha tudjuk, hogy karnyújtásnyira tőlünk új hazugság facsemetéjét ültetik, méghozzá gonddal és szakértelemmel.

Igen, be lehet állni. De irtani még nagyobb gonddal kell, és még nagyobb szakértelemmel.

CLXXXVI.

Elég sok mindent el tudok képzelni. De azt semmiképp, hogy milyen egy ember, amikor autentikus.

CLXXXVII.

Valahányszor két ember szereti egymást, Pilar Ternera föltámad, kiakasztja a függőágyát, Irgalmas Szent Zsófia nesztelen lépteivel mögötte járván eltünteti a pókhálókat, Ursula pedig azonnal sütni kezdi a cukorállatkáit.

Hát mégis van a mi századunknak mitológiája?!

CLXXXVIII.

Történt egyszer, hogy kérdezi egyik ember a másiktól:

— Miért olyan szomorú?

— Mert boldog vagyok — feleli az.

Íme a pontos, már csaknem egzakt beszéd.

CLXXXIX.

Panaszkodnak a Sziszüphoszok. Állnak a síkságon és panaszkodnak: — Sehol egy hegy!

— Mutatok nektek hegyeket.

— Ugyan — mondják legyintve —, az ember csak akkor lehet Sziszüphosz, ha elég magas a hegy, olyan magas, hogy idelentről nem látni a csúcsát. Hiszen őróla, az eredetiről se lehet tudni, hogy fölért-e hegyének tetejéig, elvégre nem követte senki.

— Hát bányásszatok magatok köveket, és rakjátok egymásra, míg hegy lesz belőlük; és akkor jut nektek egy jó ormótlan is, amit görgethettek fölfelé.

CXC.

Ha a fák, füvek vagy akár az erdei állatok szólni tudnának, látván az embert és viselt dolgait, azt mondanák szánakozva: — Óh, te szerencsétlen, honnan tévelyedtél ide, és hogyan fogsz te itt élni? Azt hallottuk, hogy minket is csoportosítottál, nevet adtál nekünk, de még a csillagokkal is foglalkozol, és egyáltalán mindenbe beavatkozol, bár a lábad lassúbb a zergéénél, a gégédből olyan hangok jönnek elő, hogy a hozzád hasonlók sem értik meg mindig.

— Rajtunk pihenhetsz — mondanák a füvek —, de ki ne tépkedj bennünket a földből, mert neked fogunk hiányozni. Mi alánk menekülhetsz az eső meg a tűző nap elől — mondanák a fák —, de ne akarj minket leigázni, mert akármilyen furcsa, idegen jövevény vagy, azt az oxigént szívod, amit mi növények kibocsátunk.

Egyszóval hiába minden: bricsesz nadrágodban és a motorbiciklis sisakodban és az úrhajós-szkafanderedben se tudod letagadni, hogy a természet egy darabja voltál, és az vagy ma is.

Úgy döntöttél, hogy ilyen kényelmetlenül, csak a hátsó végtagjaidat használva közlekedsz a földön. Azért, hogy tőlünk magadat megkülönböztessed? Enélkül is látnánk, hogy jövevény vagy, de azért ne félj tőlünk, inkább békülj meg velünk! Próbáld meg, és járj el dolgaidban és dolgaidban a természet és saját mértéked szerint!

CXCI.

Mégis választottam magamnak istent. A nava-hó indiánoknak azt az istenét, akivel el lehet menni sétálni —, s azon a helyen szent a kék kukoricaszem, amit elültetnek.

CXCII.

Honnan tudom, hogy van szerelem? Onnan, hogy egy éjszakán elhallatszott hozzám Já-kob kiáltása arról az országútról, ahol Ráchel élete kihuny, és az a kiáltás iszonyúan ismerős volt.

Azóta tudom azt is, hogy nemcsak fényévek vannak, hanem fájdalom-évek és fájdalom-év-távolságok is.

CXCIII.

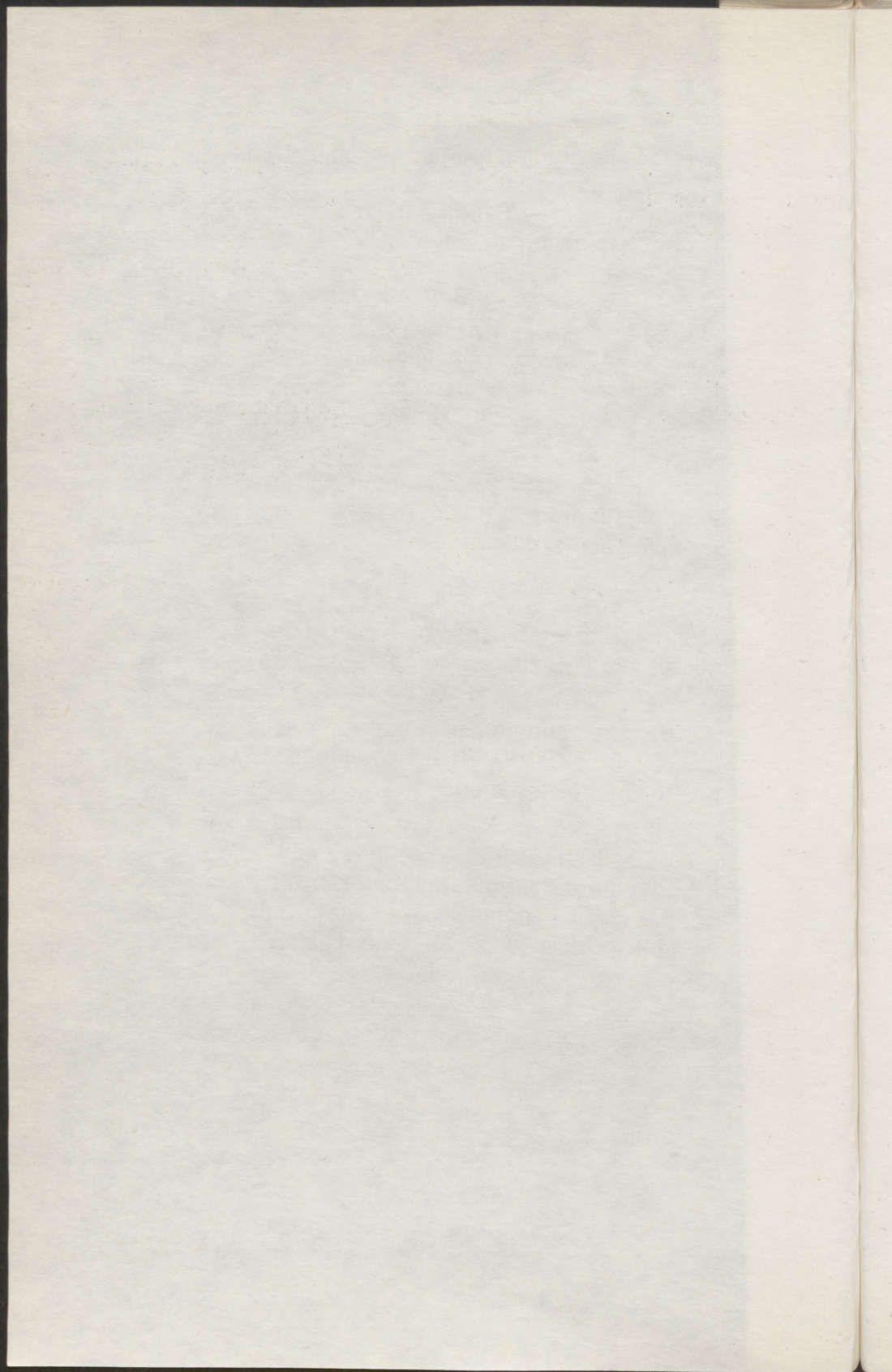
Mondják: az ember beszélő állat. Szerintem inkább dadogó állat. Legalábbis valahányszor valóban mond valamit, akadozik és dadog.

A dadogás csodálatos. Igazuk volt azoknak, akik démonok által megszállt különös lényeknek tekintették a dadogókat.

Akiből, úgymond, dől a szó, az nem beszél, csak viselkedik. De nézd a dadogót — míg ő kínlódva keresi a bujkáló hangot, mi tanúi lehetünk egy gondolat születésének; láthatjuk vajúdni nemcsak a száját, hanem az arcot.

CXCIV.

Az ember csak akkor nem dadog, amikor énekel.

Bekezdések
1988–90

Lehet, hogy min-
den Jude's legele-
jén egy kérdőmon-
dat áll?

I.

Lehet, hogy minden tudás legelején egy kérdőmondat áll?

II.

A Bibliában az első kérdőmondat a kígyótól ered. Évától kérdezi: — „Csakugyan azt mondta Isten, hogy a kert egyetlen fájáról sem ehettek?”

III.

Amikor már nincs, akitől egy kérdőmondat kitelne, és nincs, akit egy kérdőmondat gondolkodásra és tilalomszegésre kísértene, akkor a tudás fájának már az emlékét is kivágta az idő. És akkor az ember megérdemli a kiűzést.

IV.

De van-e honnan kiűzni? — Igen, mindig van honnan, ha az már nem is az eredeti édenkert.

V.

A szomorúság jó, mert haragtalan. Aki szomorú, az kilépett a perből.

VI.

A szomorúság a lélek elidőzése az időben.

VII.

A szomorúság megokosítja az embert, már csak azért is, mert ilyenkor nem siet sehová, nem kapkod ezerfelé, így még a világon is rajtafelelheti a szemét.

VIII.

Van-e szomorúbb és okosabb lény a bohóc-nál?

IX.

A bohóc a legkedvesebb szfinx. Kedves és szelíd. Rejtvényét nem kell pusztulás terhe mellett megfejteni — különben is, ő maga a tébláboló talány.

X.

Aki azt kérdezi tőled: haragszol-e még rá, az biztos, hogy közel áll hozzád, hiszen ezt nem lehet kiáltva mondani, csak halkán. Ehhez talán már három lépés távolság is túl sok.

XI.

A gőg a lélek hegesedése. Alatta gyógyulatlan, de tiszta a seb.

XII.

Akiről azt mondod, hogy gőgös, láttad-e négy fal közt, egyedül, veserohamában?

XIII.

Lehet, hogy a gőg a szomorúság végkifejlete?

XIV.

A gőgös embertől ne félj. Nem féltékeny és nem irigy; össze se méri magát másokkal.

XV.

A szem, az ne legyen gőgös — ne higgye, hogy átlát másokon és rögtönítélkezhet.

XVI.

Lót felesége megtette, amit kellett. De micsoda ember lehetett Lót? Ha már nem fordult hátra a pusztuló város felé, elvégre ez volt a megmenekülés feltétele, azért azt csak észre kellett volna vennie, hogy a felesége eltűnt.

XVII.

De ugyan kinek van joga megítélni Lótot?

XVIII.

Vajon az özönvíz után mitől lágyult el annyira az Isten, hogy megígérte: nem pusztítja el többé a föld lakóit. Lehet, hogy Noé hálaáldozatának illata esett annyira jól neki? — Ez nagyon emberi dolog lenne, és nagyon rokonszenves.

XIX.

A humorérzék az elme szellőző ablaka. Ezért mentálhigiéniai jelentőségű.

XX.

Ha valaki alacsony, azon nincs mit nevetni. Amíg talapzatra nem áll.

XXI.

Akinek nincs humorérzéke, az kicsinyke vétkeket se tud megbocsátani. A humorérzék tehát etikai jelentőségű.

XXII.

Aki kinevet téged a szemed előtt, de közben bocsánatkérően megérinti a kezed — az biztos, hogy szeret.

XXIII.

Mondják: a bohócnak nem szabad nevetni. Csakhogy neki semmit sem lehet megtiltani, lévén függetlenített szabályszegő. Ha nem nevet, hát nem képes rá. Egyszer régen — mielőtt még bohóc lett volna — a nevetés talán örökre a torkára forrt. Hogy minket mért nevette? Azt hiszem, irgalomból.

XXIV.

A tisztesség is szokott sötétben bujkálni, hogy le ne leplezhessék. És milyen igaza van!

XXV.

A tisztességnek nemcsak attól kell félnie, hogy leütik, hanem hogy vállon veregetik.

XXVI.

Aki a gomblyukában erény-jelvényt visel, az piperkőc. És még jól jár, ha ennyivel megúszza.

XXVII.

Meg kellene bocsátani felebarátaink erényességét — hiszen az is csak egy gyarlóság a sok közül.

XXVIII.

Jó emberek vannak. Hogy hogyan lehetségesek? A konstrukciós hiba, amely a jóságban tetten érhető — mai tudásunk alapján még földeríthetetlen.

XXIX.

A szomorúság szünetjel a vágyak hangzavarában.

XXX.

A szomorúság a lélek jófajta aszálya. Ilyenkor nem terem meg benne — vagy elszárad — a becsvágy.

XXXI.

A szomorúság tudás — de nem az a fajta, ami cselekvésre készítet. Felesleges dolgokat azonban abba hagyat velünk, és ez sem kevés.

XXXII.

Lehet, hogy a tudás szüli a szomorúságot. Vagy egymást fogadják?

XXXIII.

Aki ítélkezik az emberek felett, annak még nem borul ettől a vállára méltóságteljes talár. Sőt!

XXXIV.

Nem a pontosság a királyok erénye, hanem az odafigyelés. De lehet-e király, aki odafigyel? — Hogyan tud akkor uralkodni az embereken?

XXXV.

Az élet semmit se titkol olyan eredményesen, mint azt, amiért őt élni mégiscsak érdemes. De meg kell sérteni a titkát, át kell törni a biztonsági záron, és akkor már bosszút is állhat — elkésett vele.

XXXVI.

— „És te, te talán tudod?”

— Hát talán azért, mert vannak reggelek, és olyankor lámpák nélkül is látni lehet az emberek arcát, az udvarok arcát, a nehéz vizek arcát, és vannak esték, és vannak lámpák, hogy akkor is lássunk, és a lámpák fényénél kinyílnak az arcok, és szétkopik mindenféle smink...

XXXVII.

Az ember lehet szabadabb, s még legszabadabb is. Csak az az alapfok, az mért elérhető-e?!

XXXVIII.

A boldogság szónak semmi értelme sincs, ezért csak az használhatja, akinek egészen elment az esze. De vajon nem éppen a boldogságtól szokott az embereknek elmenni az eszük?

XXXIX.

A boldogság fáradtsággal jár. Olyan fáradtsággal, amelybe az ember sohase fárad bele. Mindenesetre semmivel sem kényszeríthető, hogy kipihenje magát. Különben is máson jár a lelke, így el is felejt fáradt lenni.

Aki ezt a zavaros dolgot megérti, az ne is tagadja: ismeri ezt az állapotot.

XL.

Aki boldogtalan akar lenni, azon nem lehet segíteni. Ha egyszer éberségét kijátszva mégis utoléri az öröm, akkor attól lesz boldogtalan, hogy ez megtörténhetett vele.

XLI.

Hogyan is lehetett volna Hamletből király, amikor olyan kelleetlenül tartja kezében a kardot? Neki nem élni, de még ölni sem volt semmi, de semmi kedve.

XLII.

Van olyan bőbeszédűség, amely csak egyik módusza a hallgatásnak.

XLIII.

Vannak emberek, akik olyan nyíltan rejtőzködnek s olyan harsányan hallgatnak, hogy őszintének kell hinnünk őket.

XLIV.

Nem igazság, hogy sohasem gondolunk arra a szerencsétlen emberre, aki Gogol Köpönyegében Akakij Akakijevics kabátját ellopta. Mert aki meleg kabátot nagyon szeretne, talán még jobban, mint Akakij — hiszen lehet, hogy nem volt neki semmilyen kabátja sem —, abból se az életnek, se a művészetnek nem lenne szabad gyilkost csinálni.

XLV.

Az életnek vannak ismerői. De a sajátjához szerencsére mindenki dilettáns. Szerencsére, mert „szakszerűen” élni embertelen.

XLVI.

Micsoda keserves komédia — avagy műfajjal meg sem jelölhető középfajú színmű — volt szegény Tolsztoj gróf élete pénzsóvár és majdan eladható kéziratokra sóvár családtagjai közt. És még futása se sikerült hiteles finálénak.

XLVII.

A műalkotásokban az élet levezetése szabatos, már csaknem egzakt — egyetlen „helyes” megoldással. Othelló nem ölhetett meg mást, mint Desdemonát. Azóta is dilettáns minden halandó — mármint féltékeny férfinak dilettáns — aki ilyenkor a riválisát öli meg.

XLVIII.

Aki azt állítja, hogy az ő élete „nyitott könyv”, nem tudja mit beszél. Az élet csak a nagyon rossz könyvekben hasonlít nyitott könyvhöz, ahol nincs egy zug, egy rejtett sarok, ahová még lézersugárral sem lehet bevilágítani, ahol nincs két örökre összetapadt oldal, amelyeket már nem nyit kétfelé semmiféle penge, ezért ami ott áll, az már örökre kibetűzhetetlen marad.

XLVIX.

Még kicsiny dózis igazságtól is lerészegedhet az ember, ha éhgyomorra fogyasztja, nagyon kiéhezve és megszomjazva.

L.

Amikor az ember nagyon fontos tudáshoz jut, eláll tőle a lélegzete. Lehet, hogy ezért nem tudja kimondani?

LI.

Az író tud írni. A nagy író tud nem írni, amikor nem tud írni.

LII.

Én nem Józsefet, Jákob kedvenc gyermekét csodálom, amiért meg tudott bocsájtani, — nem őt, a szerencse fiát, hanem a testvéreit, amiért meg tudták neki bocsájtani a nagylelkűségét. Lehet, hogy ők voltak a nagylelkűbbek?

LIII.

Thomas Mann is a szerencse fia volt, hiszen a Józsefet írta a háború elejétől a végéig. Nem csoda, hogy elfogta a félelem, amikor a végére járt, hogy mi lesz ezután ővele.

LIV.

Mégsem igazság, hogy a mizantróp jut el leg hamarabb az igazsághoz, pedig esze ágában sincs bármit kezdeni vele.

Vagy lehet, hogy még ebben is igaza van?

LV.

Nem tudom, miért fordulnak az emberek tanácsért ahhoz, akit bölcsnek tartanak. Hiszen mi másról ismerszik meg a bölcs, ha nem arról, hogy tanácstalan.

LVI.

Aki győzni akar, az csak veszíthet, hiszen olyasmit akar, ami nincsen.

Nyerésre csak játszani vagy versenyezni lehet: sakkozni, úszni, pókerezni. Élni és cselekedni nem.

LVII.

Farkasszemet nézni a kudarccal és végigmondani — ez azért már majdnem győzelem.

LVIII.

Föl ne panaszkod, hogy megbántottak, mert tövig nyomják beléd a kést, amivel eredetileg talán csak megkarcolni akartak — esetleg próbaként, hogy szó nélkül megállod-e.

LIX.

A balsors nem vak, csak gyöngénlátó. Vagy
sűrűn hunyorog?

LX.

Meghalni komoly feladat, tisztos tennivaló. S
még be is végezhető.

LXI.

Az optimizmus nemcsak idült, de gyógyítha-
tatlan betegség. Hiszen a valóság állandó el-
vonó kúrája sem segít rajta.

LXII.

Amikor a lámpák belét lecsavarják — jaj an-
nak, amelyik égni mer!

LXIII.

Akinek csak egyszer is mondták életében:
— „Aludj a karomban!” — az ne kérdezze,
hogyminek élt a földön.

LXIV.

Arra kérem a jövőt — bár elkéstem már ezzel
is —, hogy könyörüljön legalább az ajtóknak
és az ablakoknak: hagyja meg őket kézzel
nyithatóknak. Mert milyen világ is az, ahol
nem lehet az ablakot mohón kitérni s úgy nyit-
ni ajtót, hogy annak lendülése — és nyikorgá-
sa — helyettünk kimondja: — „alig győztelek
várni”.

LXV.

Az egészen nagy dolgok egészen kis dolgok szoktak lenni. Mondjuk annyi, hogy valaki letesz az ajtónk küszöbére egy fazék húslevest és szó nélkül távozik, mert tudja, hogy bánatunk van és nincs kedvünk se főzni, se beszélni. (Néma távozás nélkül a gesztus mit sem ér.)

Az ilyen kis dolgok jelentősége is csak annyi, hogy például életben tartanak.

LXVI.

Aki egy embert vigasztalni próbál, az a lélekkel polemizál.

LXVII.

A vigasz is lehet kíméletlen, amennyiben elvitatja az embertől fájdalmát.

LXVIII.

Azért a bánkódó ember vállát átkarolni érdemes — föltéve, hogy magától mozdul a kar.

LXIX.

Eszes lény az ember, tehát mérlegel: tegye?, ne tegye?. S közben kuncog benne a lélek: — „Csak töprengj, okoskodj; dönteni úgyis én fogok, sőt már döntöttem is, ha te még nem is értesültél róla.”

LXX.

A szabad szerelem *contradictio in adjecto*. Lé-
vén a szerelem el nem metszhető és ki nem
oldozható kötelék. Hogy kioldozzák és elmet-
szik? Annál rosszabb a tényeknek.

LXXI.

A szabadságnak annyi köze van a szerelem-
hez, hogy az utóbbi tud csak kiszabadítani ön-
magunkból.

LXXII.

Mondják, hogy vannak emberek, akik elisszák
az eszüket. De olyanok is vannak, akik el-
becsvágyják, vagy elkicsinyeskedik. És olya-
nok is vannak, akik elszeretik az eszüket. —
Ne bánják meg soha!

LXXIII.

Mózes az Ótestamentum Sziszüphosza, még
akkor is, ha ő csak kétszer ment föl a hegyre.
Csakhogy ő akart is valamit azzal, ami a kőre
volt vésve, ezért útjai reménytelenebbek vol-
tak, mint Sziszüphoszéi.

LXXIV.

Hogy mi kellene nekem ahhoz, hogy beálljak
segíteni Sziszüphosznak köve hordásában?
Annyi, hogy megkérjen rá, de annyi se, elég
lenne, ha intene, hogy megengedi.

LXXV.

Úgy tudjuk, hogy Mózes kétszer járt a hegyen, pedig lehet, hogy csak ez a két út volt hivatalos — a többiről nem adtak ki közleményt. Szeretném hinni, hogy járt ott Mózes titokban is, hogy megmondja: — „Gondolná meg más-kor jobban az Úr, hogy miket ír az emberek-nek küldött kőtáblákra.”

LXXVI.

Sziszüphosznak modern huszadik századi utódja is van: José Aureliano Buendía, Marquez ezredese, aki miután végigcsinált harminckét felkelést, bezárkózik műhelyébe és aranyhalakat formál, majd visszaolvasztja őket, és előlről kezdi.

Lehet, hogy a feltámadást kísértette meg, miután föl nem támasztható halottak millióit tudta a háta mögött?

LXXVII.

Minden szeretet fölkelés. Minden falak és minden határok és minden végességek ellen. Szelíd, de leverhetetlen fölkelés.

LXXVIII.

Élt egyszer egy férfi és egy nő, akik szerették egymást. Nagy volt közöttük a korkülönbség, ezért egy napon játékos ötletük támadt. Azt határozták, hogy a férfi életkorából minden együtt töltött évet le fognak vonni ezután. Így történt, hogy halála előtt a férfi fiatalabb volt, mint a nő. Meg is maradt fiatal halottnak.

LXXIX.

Halottainknak is van történetük. Eljön a nap, amikor megenyhülnek s megengedik: örüljünk annak, hogy éltek. Azon a napon mosolyogva mesélünk arról, milyen patáliát csaptak egyszer, amikor nem engedték, hogy csípős paprikát tegyenek a levesbe, s egyszerre csak észrevesszük, hogy előnt a hála, amiért éltek. S amiért tovább élnek minden cseresznye-paprikában.

LXXX.

A csodálkozás öröm, mivelhogy fölfedezés. Aki nem tud csodálkozni, az örülni se tud. De baj van azzal is, aki csak hivatásos bűvészek mutatványain csodálkozik és nem tudja, hogy a kövek rajzolata vagy egy kéz félszeg mozdulása sokkal ámulatra méltóbb.

LXXXI.

Az ember kinyílik, amikor csodálkozik. Jól mondjuk: szemünk, szánk eláll.

LXXXII.

Ha sikerül tetten érni egy embert, amikor csodálkozik, ki fog derülni, hogy ilyenkor az arca egészen az övé — talán éppen azért, mert valami másban elmerül —, és többnyire szép is.

LXXXIII.

Azon is lehet csodálkozni, ami nagyon, egészen ismerős. Bámulatraméltóan ismerős. Lehet, hogy a szeretet se más, mint állandósult csodálkozás?

LXXXIV.

Hogyan is lehetne remény, amikor mi emberek nem tudunk lemondani a reményről — s így újra meg újra nekivágunk a reménytelennek?

LXXXV.

Hogyan legyen az ember a helyzet magaslatán, ha annak nincsen magaslata? Egyetlen helyzetnek sincsen magaslata. Csak az ember az, aki fölébe léphet. Mégha Solness meserként le is zuhan.

LXXXVI.

Aki embert ölel, az az Ismeretlennel közösül.

LXXXVII.

Jézusnak azért a tékozló fiú testvérén se kellett volna keresztülnéznie. Ez biztosan fáj neki. Hiszen talán azért nem kelt útra ő is annak idején, mert már akkor is túlságosan szomorú ember volt egy ilyen vállalkozáshoz.

LXXXVIII.

Jézus isten fia volt, de ki tudja, nem volt-e tékozló fiú?

LXXXIX.

A szeretet tudás, ha nem is múlik se eszünkön, se szorgalmunkon, hogy elsajátítjuk-e. És mégis tanuljuk: a kölcsönösség gyönyörű láncreakciójában.

XC.

A szeretet tudás, de nem a jó és a rossz tudásának a fáján terem. Ez már a kiűzetés után születik; fájdalomban és verejtékben.

XCI.

Az embernek néha megjön az esze. De honnan is? Világkörüli útról vagy könnyű kalandból? Mindenesetre úgy érkezik, mint egy zord családfő és rendet teremt. Nem ismer se tréfát, se könnyeket.

XCII.

Aki szabad gondolkodó akar lenni, az kövesse Spinozát. Nem a tanaiban, csak abban, hogy kitanulja az üvegcsiszolást.

XCIII.

Csak a kígyó képes a bőrét vértelen levedleni. Ehhez hasonlatosan az ember nem tud korábbi meggyőződésével szakítani.

XCIV.

Annyira talán senki se bűnös, hogy minden álmát kiérdemelje.

XCV.

Hogy az ember mindig mértéktartó legyen — ez mértéktelen követelés.

Rendezze arcvonásait, ha földúlja azokat a kín? Válogassa meg szavait, hozza rendbe az alanyt és az állítmányt, amikor összedőlt háza alól emeli ki gyermekét?

S talán köszöntse több nyelven a halált is, mintha idegenforgalmi tisztviselő lenne, vagy zuhanás közben is mosolygó stewardess?

XCVI.

A szeretet, ugyan miért lenne vak? Hiszen nincs az a szeplő, amit ne akarna látni a másikon. Vakságra csak a gyűlöletnek van szüksége. Ezért sem ellentétei egymásnak.

XCVII.

Az embernek hegyek közt kell járni, hogy sejtelve legyen róla, milyen volt a Föld még meztelenül. S akkor jobban megérti, hogy miért voltak olyan félelmetesek az első, magányos istenek.

XCVIII.

José Arcadio Buendíát, az első, az alapító Arcadiót szerettei kötötték ki a fához, hogy megvédjék őt önmagától: rettentő tudásától.

Ebből a kertből, ahol tudásának a fája állt, őt nem űzhette el senki — se isten, se ember, mert ezt a fát ő ültette és ő nevelte fel.

XCIX.

José Arcadió Buendíának nincsen párja az istenek között, de volt párja a földön, aki még halála után is elbeszélgetett vele az ő fája alatt.

C.

A lélek akkor öregszik, ha már csak földön járnak a vágyai, szárnytalanul.

CI.

Dehogyan kopik a szeretet az idő múlásával! Sőt. Minél ismerősebb minden mozdulat és minden megszokott ügyetlenkedés, annál szeretetreméltóbb.

CII.

Akit szeretünk, azt ismerjük, de nem tudjuk és nem is akarjuk tudni a titkait. A szeretet nem ismer nyomozást.

CIII.

Nem véletlen, hogy Mózes egy hegyen vette át a kőtáblát és Jézus is egy hegyen tartotta meg ama beszédét. Aki ugyanis — legyen bár isten — egészen közel áll az emberekhez, és hallja szuszogásukat, érzi verejtékük szagát: az nemigen tud szent igéket hirdetni nekik.

CIV.

Az istenek nem halnak meg, de lehet, hogy világgá mennek.

CV.

A régészek kiváltságos lények; néha isteneket ásnak ki a földből. De kiváltságosak azok az istenek is, akiket emberek temettek el.

CVI.

Hegyeket nem lehet szeretni, mivelhogy nem tudnak viszontszeretni. Egy folyó — az más, az legalább odacsobban a lábunk elé.

CVII.

A kövekről azt mondják, hogy élettelenek. Nem hiszem, de még ha így lenne is, az életről rengeteget tudnak, ha nem is fecsegik el.

CVIII.

A kövek nem feledékenyek. Nincs az a zuhatag, amely kimosná belőlük az időt.

CIX.

Fiatal kövek nincsenek, ami mégis csak bámulatos, hiszen még fiatal, sőt újszülött csillagok is vannak.

CX.

Nekem is van elméletem a húsvét-szigeti kőszobrokról: talán a sziklák hordták ki őket vértelen vajúdással.

CXI.

Mi emberek csak fecsegünk a hallgatásról — egyedül a kövek képesek rá. Lehet, hogy ettől olyan súlyosak?

CXII.

Parancsot kapott egyszer egy katona a város fölégetésére. Az akció után ez az ember panaszt tett feletteseinél a renitens kövekre: nem voltak hajlandók égni.

CXIII.

A kövek hűséges őrzői a halottaknak: ott a helyük a sírokon. De a temetőkeri virágokkal valami nincs egészen rendben. Hogy jönnek hozzá, hogy ott viruljanak, színeskedjenek és szépelegjenek?

— Hát még ahhoz, hogy elhervadjanak!

CXIV.

A közhely, miszerint az igazság kíméletlen: merő önáltatás. Nem veszi számba, hogy mi, emberek nagyon is értjük a módját: hogyan kíméljük magunkat tőle.

CXV.

A királyok még azt is megengedhetik maguknak, hogy olykor igazságot fogyasszanak. Ezért tartanak udvari bolondot. Hát ők is megcsömörlenek a túl sok hamisságtól?

CXVI.

Ott is lehet Udvar, ahol nincsen király. Lévén az Udvar a hamisság sűrített színtere. De nem tart bolondot minden udvar.

CXVII.

Az udvari bolond nem előkelőbb, mint a falu bolondja, hiszen szolga ő is, bár nem akármilyen szolgálata. Azt nem mondanám, hogy igazságot szolgáltat, inkább csak feltáralja, mint egzotikus fűszert.

CXVIII.

Az udvari bolond hiába szolgál — szabadabb,
mint a királya.

CXIX.

A falu bolondja lehet gyöngelmű, de udvari
bolond — csak éleselmű ember lehet.

CXX.

Az udvari bolond szolgálatának fizetsége min-
denkinél királyibb adomány: a szólás-
szabadság ugyanis.

CXXI.

Azok a despoták, akik udvari bolondjukat is
képesek kivégeztetni, nem húzzák sokáig. De
így is hosszú életűek.

CXXII.

A gonoszság jogar és minden kellék nélkül is
hatalom. De azért nem veti meg a jogart.

CXXIII.

Az udvari bolond királyi tulajdon — a falu bo-
londja mindenkié.

CXXIV.

A falu bolondja hírvivő, mint Hermész. Kiváló hírvivő, mert elfogulatlan. — Nem értelmezi a történéseket.

CXXV.

A halott József Attilára véletlenül Szárszó falu bolondja talált rá, és ő vitt róla hírt. Biztos, hogy véletlenül?

CXXVI.

Claudius udvarában nem volt szükség bolondra. Hamlet alakjában jelen volt az igazság — nem is volt számára se mentség, se kegyelem.

CXXVII.

Az igazság hasonlít egy olyan haranghoz, amely egyetlenegyszer kondul, de megállnak tőle az órák.

CXXVIII.

Szegény Lear tulajdonképpen átlagember volt, vagyis átlag-király. Csak az átlagosnál gyöngébben látó és hiszékenyebb. Nem csoda, hogy elméje elborult, amikor megvilágosodott.

CXXIX.

A despoták ártatlanokat szoktak halálra ítélni. De vajon ártatlanok-e azok, akik semmit se vétettek egy despota ellen?

CXXX.

Lehet, hogy a despoták legnagyobb bűne éppen az, hogy vétkessé teszik az ártatlanságot.

CXXXI.

Hol vannak ma a Héphaisztoszok, akik leláncolják az elítélteket, de gyűlölik érte kezük művészetét?!

CXXXII.

A múlt nem várja ki türelmesen, hogy méltóztatunk-e felé fordulni; lasszót vet utánunk.

CXXXIII.

A múlt nem néz ránk kétszer ugyanazzal az arccal.

CXXXIV.

A felejtés: passzív hazugság, de azért romboló.

CXXXV.

Az ember csak önmagáról feledkezhet meg büntetlenül — tudniillik a szeretetben. Ezek az élet legemlékezetesebb percei.

CXXXVI.

Nem ártana, ha a saját gyávaságunktól is félni tudnánk néha. De nem attól, hogy gyávának fogunk látszani. Vagy valamit talán még az is ér?

CXXXVII.

A legyintés az egyidejűleg felejtők gesztusa. Aki legyint, az nem bírál, nem méltatlankodik, hanem csak fittyet hány. Mert mindennek fölötte áll.

Nem lehet tudni, hány legyintés után lesz a kéz olyan, mintha csuklóból eltörött volna — erőtlen ahhoz, hogy egy másik emberét megszorítsa.

CXXXVIII.

A legyintés lezser kegyetlenség — elegáns elutasítása minden úgynevezett naivitásnak — azoknak is, amelyek netán az életünk múlik.

CXXXIX.

Amikor elmék vajúdnak, kérdőmondatokat szülnek.

CXL.

Akit szellemességgel vert meg a teremtés, az tartson magánál légpuskát, hogy lelőjje poénjait, ha elszemtelenednek.

CXLI.

Mit tud a világról, akinek még sohase állt meg az esze attól, amit tudnia adatott? Vagy amit tudnia nem volt elkerülhető?

CXLII.

A csodálkozás örömteli kérdés, amelyben már a válasz is benne van.

CXLIII.

Jézus utolsó szava egy kétségbeesett kérdőmondat volt. Lehet, hogy minden tudás legvégén is egy kérdőmondat áll?

CXLIV.

Jézus kikergette a templomból a kufárokat. Azóta a templomon kívül árulják a szent hely ereklyéit, ahonnan őket Jézus kikergette.

CXLV.

Nincs komoly bajom a kufárokkal, míg nem ők celebrálják a misét.

CXLVI.

Vannak fantasztikus állítások, melyekben több az igazság, mint vitathatatlan tételeinkben.

CXLVII.

Az állatszselídítők nem szelídítenek, csak megismertetik a vadakkal a rettegést.

CXLVIII.

A rettegés nem szelídít, sőt: vaddá lesz tőle az ember.

CXLIX.

Kiutak vannak, de csak kifelé vezetnek.
Ki mondja meg, hogy a küszöbön túl mi van?

CL.

A bálványimádás nem jó. De semmi sem rosszabb, mintha hitvány, semmi kis bálványok előtt hódolunk, amelyek még egy aranyborjúval sem vetekszenek.

CLI.

A vészharangnak is ritmikusan — emberi rendben — kell szólania. Mert a harangokat félreverti is csak gondosan, e nemes öntvényhez méltóan szabad.

CLII.

Az egészen kis árulások marják szét az embert — mármint azt, aki elköveti.

CLIII.

Aki viszonozza a gyűlöletet, az legyőzetett.

CLIV.

Aki nem tud szeretni, az hiába keresi a kulcsot, amellyel belülről magára zárta ajtaját.

CLV.

A farsangi álarcok tisztességesek. Nem álcázzák magukat arcnak.

CLVI.

Béklyóktól megszabadulni jó — de ha nem megy, meg kell tanulni szabadnak lenni béklyók között.

CLVII.

A tér engedékeny, határai átléphetők. De a neki rendelt időből senki sem emigrálhat.

CLVIII.

A kövek társasága komolyságra tanít — már csak azért is, mert utolérhetetlenül öregek.

CLIX.

A komolyság ritka és nehéz. Mert annyit jelent, hogy magunkra vesszük létünk véletlenét.

CLX.

Ritkán van — talán soha — áttetszően tiszta ital abban a pohárban, amit az élet elénk tesz; mégis fenéig kellene inni — az üledéket is, ami az alján van, mert az is hozzá tartozik.

CLXI.

Az nem jó, ha ököllel az arcunkba vágznak, de a civilizált, már-már kifinomult kegyetlenség még sokkal félelmetesebb.

CLXII.

Az se más, mint civilizált kegyetlenség, ha valaki annyira — úgymond — elfoglalt, hogy soha nincs ideje senkire.

CLXIII.

Az nem baj, ha dühöng az ember — az se, ha villámokat szór haragjában — de az rettentés, ha kihűl.

CLXIV.

A szelídség: ellenállás. Nem csoda, hogy sokszor fölháborító.

CLXV.

A szeretet nem ismeri az elmúlást, de az elmúlás — az átkozott! — ismeri őt.

CLXVI.

Akit szeretünk, azzal úgy vagyunk, mint egy zeneművel. Minél jobban ismerjük minden taktusát, annál nagyobb gyönyörűséget okoz. Azt élvezzük éppen, hogy tudjuk előre: most megszólal mindjárt az arietta-téma.

CLXVII.

A szomorú mizantrópok szeretetreméltók. Hiszen attól szomorúak, hogy nem tudják szeretni az embereket.

CLXVIII.

Az ember csak akkor van igazán egyedül, ha együtt van legkedvesebb emberével.

CLXIX.

Miért remeg meg az ember örömében? Mert bölcs a test. Mi örülünk, ő meg reszket helyetünk félelmében.

CLXX.

Olyan pontosan tudjuk — ha pusztán tudni kell —, hogy mi az alávaló, mintha ereinkben csorogna a jóról és a rosszról való tudás. Csak azt nem tudjuk, hogy miért vagyunk képesek mégis mások vérét — eme tudással együtt — kiontani.

CLXXI.

Milyen lett volna Jézus, ha megöregszik? — Járt volna bottal, szakállasan, el-elfeledkezve származásáról; mindent tudó, görnyedt ember-fia.

CLXXII.

Ha Jézus megöregedhetett volna, és ha istene irgalmas lett volna hozzá, elvette volna a szeme világát — bár hiába. Akkor is látta volna a bűnt és a szenvedést.

CLXXIII.

Ha Jézus mindent újrakezdhetett volna, mindent ugyanúgy tett volna — de talán nem kérte volna tanítványaitól, hogy virrasszanak érte azon az éjszakán, mert megsajnálta volna őket már előre a késői büntudatért.

CLXXIV.

Ha nem ismernénk a feltételes módot, talán kevesebbet szenvednénk, de mi maradna belőlünk?

CLXXV.

Ha Jézus láthatta volna Michelangelo utolsó Pietáját, akkor fölkiált: — „Íme, az ember nem hagyott el engem!”

CLXXVI.

Aki vereséget jósol és próféciája beteljesedik,
az szórjon hamut a fejére, ahelyett, hogy ön-
magát ünnepli, mert igaza volt.

CLXXVII.

Hogy mi a szabad gondolkodás? Tautológia.

CLXXVIII.

Az embert legdurvábban saját fejének termé-
kei szokták főbe kólintani. Ha elég bátor, és
nem tér ki előle.

CLXXIX.

Csak a természetadta butaság ártatlan, de
nem azoké, akiknek ezt az eszük sugallja.

CLXXX.

Az elme éle nem arra való, hogy a világ képte-
lenségein köszörüljék.

CLXXXI.

A gondolatok nem tűrik, hogy zászlóra írják
őket.

Igaz, az ellenszenv kölcsönös.

CLXXXII.

Az ember lehet bátor — a test soha. Mivel a
test őszintébb nálunk.

CLXXXIII.

Ahhoz is bátorság kell, hogy az ember megrettenjen attól, ami rettenetes.

CLXXXIV.

Mindennek van oka — kivéve a világot és a bűnt.

CLXXXV.

Élete végén Kafka megbocsátott az embernek. Az embert Dora Dyamantnak hívták.

CLXXXVI.

Vannak emberek, akik csak akkor vannak maguknál, amikor egyszer végre magukon kívül vannak.

CLXXXVII.

Nem kellett volna büntetni az embert, amiért evett a tudás fájáról. Elég szenvedéssel jár az — isteni büntetés nélkül is.

CLXXXVIII.

Nem hiszem el Michelangelónak, hogy istene kezének érintésével teremti az embert. Üdvözli inkább, hiszen ezután nem lesz egyedül, és nem is akárkivel oszthatja meg magányát.

CLXXXIX.

De hiszen össze se érnek Ádám és az Isten ujjai! Vajon ez melyikükön múlt? Szerintem Ádámon. Elvégre föl se emelkedik, előkelően hanyag testtartással éppen hogy fogadja az Úr üdvözlését.

CXC.

Michelangelo Ádámja a kígyó és Éva közreműködése nélkül evett a tudás fájáról. De az a fa nem az édenkertben állt, és őt nem űzte ki senki sehonnan.

CXCI.

Michelangelo Ádámja nem az az ember, aki valaha is elbújna Isten elől. Se isten, se ember elől.

CXCII.

Hol van az az ember, aki hatalmas és erős, mint Michelangelo Ádámja, de soha senkinek sem kell félelmében előle elrejtőznie?

Bekezdések
1991

Kz igazságunk,
mics óraje, és
nem rokkant
zenő" his doblem-
mal új m e fe-
jünk selett.
Leginkább a
gyómorhájékon
körteink meg
velünk.

I.

Az igazságnak nincs órája, és nem szokott zengő kis dallammal ütni a fejünk felett. Leginkább a gyomortájékon történik meg velünk.

II.

A gondolatok — dehogysis szárnyalnak. Nehézkedési erejük: a kétely, nem engedi. Nélküle elszállnak — de gondolat-e az, ami súlytalan?

III.

A gondolatok nem akarnak senki emberfiát sehová elvezérelni. Legföljebb egy útra invitálnak — igaz, meredek útra.

IV.

Ha egy gondolat kategorikus, hogyan lehet akkor elgondolkozni rajta?

V.

A gondolat tetőtől talpig civil. Minden uniformis megöli. Óh, dehogy, csak megölné — ha lenne hozzá hatalma!

VI.

Nem az ember választja a reményt — az szemeli ki őt, mint természetes áldozatát.

VII.

Hogy a remény tart életben?! De hányszor kínáljuk magunkat a remény tenyerén a halálnak?!

VIII.

Ki mondja meg, hogy érdeméről vagy bűnéről beszél, aki azt mondja, hogy ő tudni mert?

IX.

Valószínűtlen, hogy igaza legyen annak, aki egészen biztos abban, hogy igaza van — és hogy egyedül neki van igaza.

X.

Az igazságtól sokszor úgy tartjuk távol magunkat, mint a magasfeszültségű áramvezetéktől. Figyelmeztető tábla nélkül is — már-már ösztönösen.

XI.

Aki az egész világban csalódott, vajon nem tart-e attól, hogy egy szép napon az egész világ fogja magát, és csalódik őbenne?

XII.

A huszadik században az emberhez már az árnyéka sem hűséges. Hirosimában túlélte őt.

XIII.

Nem tudom, hogy a huszadik században természetes-e még a természetes halál. Vagy lévén kiváltság — nem szégyen-e inkább?

XIV.

A legkisebb minoritás az ember egy szál magában. Vajon érvényesek-e rá a kisebbségeket megillető jogok, s ha igen, akkor szavatolhatók-e? Hiszen elég egy három emberből összeverődő „tömeg”, hogy kiközösítse.

XV.

Nincs szorosabb közösség egy lincselő tömegnél. Onnan próbáljon angolosan távozni, aki azzal kérkedik, hogy ő egyéniség.

XVI.

Mielőtt megbocsájtasz, kérdezd meg magadtól: — „Ki vagyok én, hogy megbocsássak?!”

XVII.

Ami halálosan fontos az életünkben, az ugyanúgy nem fokozható, miként a halál sem.

XVIII.

Minden ember hangja félreismerhetetlen, mint az ujjlenyomat. Kivéve, amikor ordít. Az ordításban meghal, ami egyszeri és megismételhetetlen. Vagy nem is csak az?

XIX.

Nincs veszve semmi — míg kislányok ormótlan tokban nagybőgőt cipelnek.

XX.

Jó szobrász a fájdalom: a legnyersebb arccal is tud valamit kezdeni.

XXI.

A szobrok nélkülözhetetlenek, mert mindnyájan torzók vagyunk: látnunk kell önmagunkat befejezve — és arcot, amely nem változik el másnap estig.

XXII.

Hasonlítunk Michelangelo rabszolga-szobraira: nem dolgoztuk ki magunkat a nyers kőből — csak éppen nem is birkózunk vele.

XXIII.

Az aforizma — sajnos — a pillanat igazsága.

XXIV.

A mondatok útvesztőiben futkosót egy éles és egyenes szóval eltalálni — jó cselekedet. Ha megtorpan, elvörösödik és hebegni kezd, még arra is van remény, hogy tisztos útra talál.

XXV.

A képmutatók nem ostobák. Hiszen a képmutatáshoz annak tudása kell, hogy valami baj van az eredeti példánnyal — vagyis ővelük. Ezért kénytelenek festeni egy másikat.

XXVI.

Nem tudom, hogy a gondolatok szabadok-e, de mi nem vagyunk szabadok tőlük. Igaz, nem tartanak rács között, de nem is lehet egy reszelővel boldogulni, ha szökni akarnánk.

XXVII.

Vannak emberek, akik olyan beszabályozottan középhőmérsékletűek, mintha lélekkondicionáló készülék működne bennük. De van remény, mert a műszerek szerencsére föl szokták mondani a szolgálatot.

XXVIII.

A felejtés a legkényelmesebb bűn — vagy nem is más, mint a lelkiismeret lustasága.

XXIX.

Azt is el szoktuk felejtani, hogy a múlt nem szokott elmúlni. Nem csoda, hogy kénytelen tapintatlanul figyelmeztetni rá.

XXX.

Emlékek nélkül az idő olyan, mint a tér a súlytalanság állapotában. Nem tud benne az ember megállni a lábán.

XXXI.

A történetek teszik lakhatóvá és életszabásúvá az időt.

XXXII.

Az emlékezőtehetség: etikai kérdés.

XXXIII.

Egy isten sem tudja meg nem történtté tenni, amit egyszer kimondott. Soha nem fogunk napirendre térni afölött, hogy Ábrahámnak azt parancsolta: ölje meg a fiát.

XXXIV.

Aki egy életen át gyalogol irdatlan utakon a fele igazságért, az egy valamit elér. Előbb-utóbb a sárkánylakok urai üdvözölni fogják már messziről — hét fejjel és a törzsvendégnek kijáró tisztelettel.

XXXV.

Csak irdatlan utakon lehet eljutni *valahová*.

XXXVI.

— „Én nem gyönyörködöm az emberben” — panaszolja Hamlet, mert ő szomorú mizantrop. Lehet, hogy mi ezért gyönyörködünk őbenne?

XXXVII.

Nem elég, ha az ember életútjának felén egy sötét nagy erdőbe ér, el is kell tévedni benne — hogy egy kicsike tisztánlátást kiérdemeljünk.

XXXVIII.

Ha már senkitől se kérdezhetjük: — „Emlékszel?” — akármilyen semmiségre utalva, akkor minden emlékünk megbetegszik. Ami senkivel sem megosztható, az meg sem történt.

XXXIX.

Az embernek még a történelem előtt is lehet igaza — de az rettenetes.

XL.

Azért történhet meg minden, mert Jézus tanítványainak utódai vagyunk; elalszunk, amikor virrasztani kellene.

S ez ügyesebb bűn, mint a Júdásoké.

XXI.

A mindentudók félelmetesek. Kisujjukban az egész igazság: széjükben hátradőlve ülnek, és mindent értenek. Azt mondják például: — „Ez az ember szenved itt”, de teljességgel érthető, csak ismerni kell az ide vonatkozó legújabb kutatásokat.— A részletek nem tartoznak rájuk — hogy netán ki az, aki szenved és miért —, ezt rábízzák a „szakemberekre”.

XXII.

Vannak, akik józansággal itták le magukat a sárga földig: a józanság közönyével. Nem is lehet kibillenteni őket különös állapotukból; olyanok, mint a merev részegek.

XXIII.

Ahol elvesznek a tradíciók, ott kilyukad az idő, és elpereg a múlt.

XXIV.

Még az arc is lehet jólöltözött — és még a szem is lehet a lélek hamis tükre. De a verejtéknek, ha kiüt a homlokon, annak hinni lehet — miként az árkoknak a szemek alatt.

XXV.

A kudarc a valóság egyenes beszéde. Hát még, ha van, aki meghallgatja elejétől a végéig, s utána mondja emberi szóval.

XLVI.

Az erdő, amelyben élünk: egyre sötétebb és ijesztőbb. Talán azért, mert elfelejtettünk énekelni?

XLVII.

Élőnek halálunkig pályakezdők vagyunk. Előrehaladásunk egyetlen bizonyosága növekvő zavarunk. Aki magabiztos, az még kezdőnek se nevezhető. De elbuktatni szükségtelen, megtörténik az vele enélkül is.

XLVIII.

Szeretem Jónást, a Biblia Nagy Engedetlenét, aki jobb belátásra, mondhatnám, móresre méréselte tanítani az Istent.

XLIX.

Az egyedüllét még nem magány. Inkább a lélek diétája a társas élet nehéz lakomái közt.

L.

Csak a magányok találkozásából születhet testvériség.

LI.

A semmi ágán is megél a szív, ha elhallatszik hozzá a szomszédos ágon ülő dobbanása.

LII.

Ha ablakunkon kihajolva várjuk emberünket, akkor egy kicsikét mégiscsak kicselezzük az időt, mert egy pillanattal előbb vehetjük észre. Hát még, ha az utca sarkán lessük, hogy jön-e már. De meddig mehetünk elébe egy életen át?

LIII.

Az élő csak szól, csak megőrül, csak vállon érint, és odaadja a gyufát. De a halott ezerszer újra megteszi ugyanazt a mozdulatot, mint kezdő színész, aki örökkön-örökké újra próbál. Sűrűbben van jelen, mint az élő, és néha még mentetetődzik is miatta, mondván: — „nem kellett volna ennyire szeretned — nem én tehetek róla.”

LIV.

Nem igaz, hogy Hamlet elbukik, hiszen nem tágit az igazságtól — nem sikerül őt rávenni, hogy megengesztelődjön, és együtt vigadjon a többiekkel. Lehet, hogy ez a győzelem?

LV.

Nem attól magányos a bohóc, hogy egyedül áll a porond kellős közepén, hanem attól, amit tudnia adatott.

Aki fontosat tud, annak az arca rizspor nélkül is krétafehér.

LVI.

A görnyedés: a test szomorúsága és tudása. A görnyedt test meghitt viszonyban van a földdel.

LVII.

Nézem a violinkulcs rajzolatát: ott áll a helyén, mintha őrizné mindazt, amit isteni fölöslegként az emberiség létrehozott.

De ki vigyázza a violinkulcsot?

LVIII.

A zene igazsága elementáris. Hasonlatos az erdők és a vizek igazságához.

LIX.

Nem volt jó gondolat mérleggel a kezében ábrázolni Justitiát, mert mi dolguk az igazsággal a mérőeszközöknek?

Vajon századannyi bűnt követ el az, aki nem egy méter, csak egy centiméter előnyért löki odébb embertársát?

LX.

Ugyan mi köze az igazságnak egy olyan erőt fitogtató, gőgös holmihoz, mint amilyen a pallos?

LXI.

Egy zenekari próbán a karmester leinthei a zenészeket, akár a taktus közepén, és újra-kezdhetik tizedszer is a második tételt.

Az életben semmit sem lehet előlről kezdeni — itt minden végleges, és a próbálkozásokért is felelni kell.

Arról nem beszélve, hogy partitúra sincsen.

LXII.

Ne a crescendókban keresd az igazságot!

C

I

F

S

16

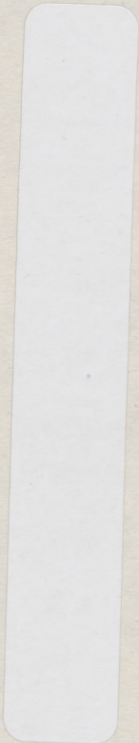
2

0

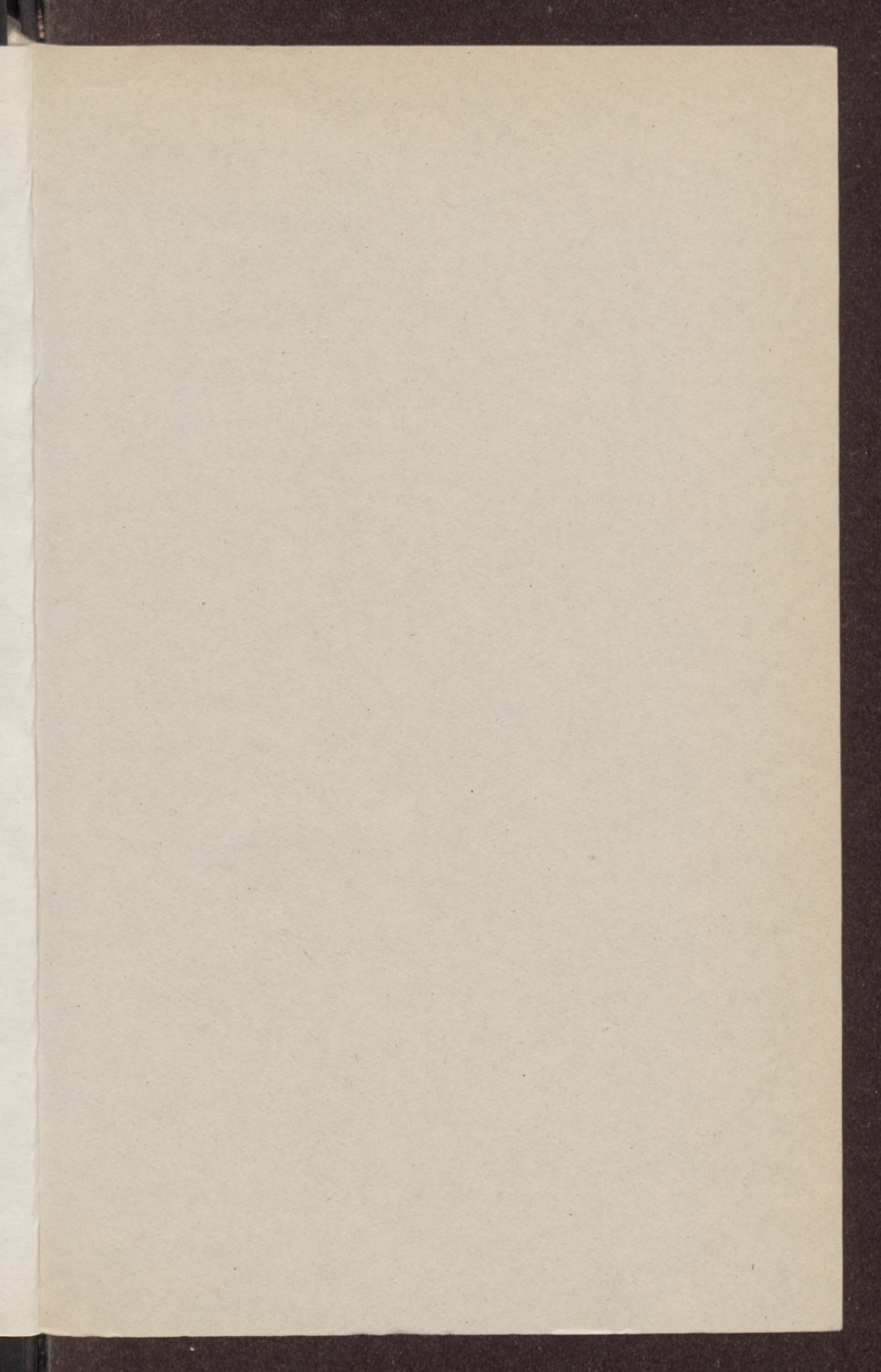
X

D

2132-3

Nyomta: a Dabasi Nyomda
Felelős vezető: Bálint Csaba igazgató
Munkaszám: 91-0468

„Az ember olyan lény...” olvassuk többször e kötetben. Hogy milyen is – örömeiben, bűnösségében, tudás birtokában vagy hiányában, szeretetében és szenvedésében –, erre keres választ bekezdéseiben a szerző.

Ancsel Éva sok mindent tud rólunk, és szembesíteni segít önmagunkkal. Gondolatainak egy része már megjelent – 1987-ben, majd 1989-ben –, az 1991-ben írottakat most olvashatjuk először az utolsó fejezetben.

Ismerős is lehet csodálkozásai, s mi napyon, egészen ismerős.
Bűnülkedve mellesleg ismerős. Lehet, hogy e kéregek se más, minthely az udósult csodálkozás?